

Vallan vahtikoira vai arkistojen urkkija?

Tutkivan journalismin työmenetelmät sanomalehdessä

Jatta Heino

Kulttuurialan opinnäytetyö
Viestinnän koulutusohjelma
Medianomi (AMK)

TORNIO 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Kulttuuriala

Koulutusohjelma:	Viestintä
Opinnäytetyön tekijä:	Jatta Heino
Opinnäytetyön nimi:	Vallan vahtikoira vai arkistojen urkkija? Tutkivan journalismin työmenetelmät sanomalehdessä
Sivuja (joista liitesivuja):	43 (2)
Päiväys:	18.3.2013
Opinnäytetyön ohjaaja:	Ari Alm
<p>Tutkin opinnäytetyössäni tutkivan journalismin työmenetelmien käyttöä tutkivan lehtijutun teossa. Työni tavoitteena on selvittää, mikä tekee journalistisesta teoksesta tutkivan eli mitä työmenetelmiä käyttämällä saadaan aikaan tutkivaa journalismia. Selvitän myös, mikä on tutkivan journalismin tilanne tämän päivän mediamaailmassa, ja pohdin tutkivan journalismin työmenetelmien yksilöimistä nimenomaan tutkivan journalismin piiriin.</p> <p>Työni on jaettu kolmeen lukuun. Ensimmäisessä selvitän tutkivan journalismin käsitteitä. Mitä on tutkiva journalismi, minkälainen on suomalaisen tutkivan journalismin historia ja miten tutkiva journalismi näkyy nykyisellään suomalaisessa mediakentässä? Seuraavat kaksi puolestaan ovat päälukuja, joista ensimmäisessä perehdyn tutkivan journalismin tärkeimpiin menetelmiin. Toiminnallisen opinnäytetyöni toisessa pääluvussa avaan sanomalehden tutkivuutta oman teokseni, tutkivan jutun, ”Elsalan tarina päättyy”, kautta. Tämä produktiosuus julkaistiin kaupunkilehti Lounais-Lapissa 22. marraskuuta 2012. Juttu on jatkoa Lounais-Lapissa jo aiemmin ilmestyneille tutkiville jutuille, jotka lehden päätoimittaja on kirjoittanut. Kyseessä on alueen palvelukodin henkilöstön väliset ongelmat, jotka ovat johtaneet kerta toisensa jälkeen laittomaan toimintaan hoivakodin seinien sisällä. Aiheen sain suoraan kaupunkilehden päätoimittajalta, joka avasi aiempia tapahtumia. Tästä eteenpäin tutkiminen oli täysin harteillani, joten pystyin käyttämään tutkivan journalismin työmenetelmiä laajasti ja kokeilullisesti.</p> <p>Työni pohjautuu media-alan kirjalliseen lähdeaineistoon. Päälähdeteoksenani on UNESCON toimittama Global Investigative Journalism Networkin opas Story-Based Inquiry: A manual for investigative journalists (2011). Lisäksi Heikki Kuutin ja Heikki Hiilamon näkemykset tutkivasta journalismista nousevat merkittävään osaan, kun puin nimenomaan tutkivaa journalismia Suomessa. Reflektoin myös laajasti omia kokemuksiani ja toimintatapojani kirjallisuudesta esimerkkimenetelmiä hyväksi käyttäen.</p> <p>Tutkiva journalismi on nostettu ammatin edustajien piirissä suureen arvoon. Tutkivia journalisteja palkitaan vuosittain jutuistaan, ja suomalaiset sanomalehdet pyrkivät julkaisemaan omia tutkivia juttujaan ja panostavat omiin ”skuppeihin”. Nykyisellään tutkiva journalismi määritetään pitkälti lopputuloksen kautta.</p>	
Asiasanat: tutkiva journalismi, tutkivan journalismin työmenetelmät, journalismi, sanomalehti, media	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Culture

Degree programme:	
Author:	Jatta Heino
Thesis title:	The fourth estate or just snooping around the archives? Methods of investigative journalism in newspaper
Pages (of which appendixes):	43 (2)
Date:	18.3.2012
Thesis instructor:	Ari Alm
<p>In my thesis, I study the methods used in the making of an investigative article. The objective is to find out what makes a journalistic work investigative, i.e. which methods should one use to create investigative journalism. I also study the situation of investigative journalism in today's media and ponder about singling out the methods particularly in the area of investigative journalism.</p> <p>My thesis is divided into three chapters. In the first chapter, I study the concept of investigative journalism by answering the three questions: What is investigative journalism; what is the history behind Finnish investigative journalism; and how does investigative journalism show itself in today's media field. The two chapters to follow are the main chapters. The first one digs into the most important methods of investigative journalism. The second main chapter of elaborates on the investigative part of newspapers through my own investigative article "Elsalan tarina päättyy" ("The story of Elsala has come to its end") published in a newspaper called Lounais-Lappi on 22 November 2012. The article continues a series of investigative articles by the editor-in-chief of Lounais-Lappi. The article is about the issues between the staff in the area's assisted living facility. The problems have led to recurring illegal activity inside the facility. The topic of the article was directly provided by the editor-in-chief who briefed me on the past activities. From that briefing on, I was solely in charge of the investigation, and therefore I was able to use the methods of investigative journalism extensively and in experimental ways.</p> <p>The thesis draws from literature. The Global Investigative Journalism Network's guide Story-Based Inquiry: A manual for investigative journalists (2011), by UNESCO is my main source. In addition, the views of Kuutti and Hiilamo on investigative journalism are in a significant role for discussing investigative journalism in Finland. I also broadly reflect on my own experiences and methods on literature by using illustrative methods.</p> <p>Professionals have given great value to investigative journalism and investigative journalists are rewarded annually for their articles. Finnish newspapers aim to publish their own investigative articles and try to really invest in their scoops. Today's investigative journalism is mainly defined by its outcome.</p>	
Keywords: investigative journalism, the methods of investigative journalism, journalism, newspaper, media	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	5
2 TUTKIVA JOURNALISMI	7
2.1 Tutkivan journalismin perusteet.....	7
2.2 Historia Suomessa.....	9
2.3 Suomalaisen mediakentän tutkimus	13
3 TUTKIVAN JOURNALISMIN TYÖMENETELMÄT	17
3.1 Hypoteesi.....	17
3.2 Avoimet tietolähteet	20
3.3 Haastattelu	22
4 TUTKITTU JUTTU	26
4.1 Tutkimuksen aloittaminen.....	26
4.2 Tutkiminen	28
4.3 Lopullinen teos.....	30
5 TUTKITUN JUTUN ANALYYSI	33
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	39
LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee tutkivan journalismin työmenetelmien käyttöä painottuen tutkivan lehtijutun tekemiseen. Pääkysymyksenäni pohdin, mitä ovat tutkivan journalismin työmenetelmät eli mikä tekee journalistisesta teoksesta tutkivan. Pohdin, kuinka perusteellisesti sanomalehtitoimittaja voi näitä työmenetelmiä käyttää ja tuottaako se laadukasta journalismia.

Tutkiva journalismi nostetaan usein korkeaan arvoon. Elokuviissa romantisoidaan toimittajan työtä, mielestäni usein juuri tutkivan journalismin avulla. Kuka nyt ei haluaisi olla Carl Bernstein tai Bob Woodward, jompikumpi toimittajista, jotka paljastivat suuren Watergate-skandaalin (Watergate: The scandal that brought down Richard Nixon, hakupäivä 21.2.2013). Näiden toimittajien ansioista tutkivan journalismin saralla on tehty elokuvakin (Presidentin miehet 1976).

Elokvien mediaseksikkyyden lisäksi törmään tutkivaan journalismiin palkittavien journalististen teosten kohdalla. Suomessa arvostetuimmat journalistipalkinnot ovat Bonnierin Suuri journalistipalkinto sekä Tutkivan journalismin yhdistys ry:n jakama Lumilapio-palkinto. Näistä jälkimmäisellä palkitaan nimenomaan ja yksinomaan tutkivia juttuja.

Mediakentällä tuntuu kuitenkin olevan kova kilpailu. Aika on rahaa, ja markkinatalous määrää. Lehti- ja mediataloissa käydään läpi yt-neuvotteluita, joiden lopputuloksena on irtisanomisia. Esimerkiksi Turun Sanomien toimituksesta on edellisten kolmen vuoden aikana vähentynyt 35 prosenttia toimituksen väestä (Pohjola 2012, hakupäivä 3.2.2013). Istuuko tutkiva journalismi, joka kuitenkin vaatii enemmän aikaa ja resursseja, tällaiseen mediamaailmaan?

Opinnäytetyöni ensimmäisessä luvussa erittelen, mitä tutkiva journalismi on, minkälainen historia tutkivalla journalismilla on Suomessa ja kuinka tutkiva journalismi nykyään näkyy suomalaisessa mediamaailmassa. Syvennän printtimedian tutkivuutta pienellä otoksella: neljällä teemahaastattelulla, jossa oman näkemyksensä suomalaisesta tutkivasta journalismista antavat neljä sanomalehtien edustajaa.

Toisessa luvussa keskityn tutkivan journalismin tärkeimpiin työmenetelmiin, jotka perustuvat päälähteeseeni, UNESCON toimittamaan Global Investigative Journalism

Networkin oppaaseen Story-Based Inquiry: A manual for investigative journalists (2011). Journalistit käyttävät paljon erilaisia menetelmiä, mutta nostan esille ne kolme menetelmää, joita harvoin, jos koskaan, käytetään päivittäisjournalismin puolella.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Analysoin omaa tutkivan journalismin juttuani, "Elsalan tarina päättyy". Tässä kolmannessa luvussa käyn läpi, kuinka olen omassa teoksessani käyttänyt tutkivan journalismin työmenetelmiä. Lopuksi pohdin, mitä nämä menetelmät ovat sekä mitkä ovat niiden hyötyjä ja heikkouksia lehtijuttua tehdessä. Tämän analyysin kautta pyrin konkreettisesti osoittamaan, kuinka tutkiva journalismi voi niin parhaimmillaan kuin pahimmillaankin toimia journalistin työssä.

2 TUTKIVA JOURNALISMI

2.1 Tutkivan journalismin perusteet

Suomessa tutkiva journalismi määritellään ensi kerran Heikki Kuutin väitöskirjassa vuonna 1995. Kuutin (1995, 54) mukaan tutkiva journalismi määrittyy sekä työtavan, eli journalistin oman tutkimuksen, että tutkimuksen kohteen, eli yhteiskunnallisesti merkittävän ja salattavan tai kiusallisen asian, kautta. Ei siis oteta vastaan valmiita tiedotteita, joihin pyydetään asiantuntijoiden kommentti ja tavallisen kansalaisen mielipide, vaan etsitään oma-aloitteisesti aiheita ja kaivetaan tietoja sieltä, mistä ne eivät löytäisi toimittajan käsiin ilman pientä vaivaa.

Kuutti (2006, 238) kiteyttää tutkivan journalismin olevan laaja, perusteellinen ja syvälinen journalistinen selvitys jostakin merkittävästä asiasta. Sen tulee perustua toimituksen omaan tutkimukseen sekä olla yleisesti merkittävä ja salattu tai kiusallinen asia (Kuutti 2002, 24). Erona muuhun journalismiin tutkivan journalismin tulee keskittyä ihmisten tekemisiin ja tekemättä jättämisiin (Hiilamo & Kuutti 1997, 37).

Tutkivan journalismin vastakohtana voidaan nähdä uutisjournalismi, joka puolestaan on perinteisesti tiedonvälittämistä sekä jossain määrin viihdyttämistä varten. Se on neutraalia uutisointia, joka kattaa yhteiskunnallisesti merkittävää mutta myös ei-merkityksellistä tietoa. (Kuutti 1995, 64.) Tällainen perinteinen journalismi on laajalti riippuvainen muiden tuottamasta tiedosta ja materiaaleista, kuten esimerkiksi poliisien ja valtion tiedotteista. Koska tiedon tuottaja on joku muu kuin toimittaja itse, voidaan sitä kutsua jopa passiiviseksi toimittamiseksi. Tutkivan journalismin informaatio sen sijaan perustuu toimittajan omaan selvitystyöhön ja tutkimukseen. (Hunter & Hanson 2011, 8.)

Kuutti (2003, 10) uskoo, että tutkiva journalismi katsotaan usein osaksi jokaisen toimittajan työtä. Journalistinen toiminta on kuitenkin Kuutin mukaan erilaista, kun puhutaan haasteellisemmasta ja selkeästi perinteistä uutisjournalismia vaativammasta tutkimuksellisesta toiminnasta.

”Erona tavalliseen journalismiin on korostunut tarve paljastaa asioita, joita halutaan pitää salassa. Se voi olla myös yhteiskunnallisesti merkittävää mutta vähän käsitellyn aiheen tarkkaa käsittelyä.” Paula Sallinen. (Sallinen 18.9.2012, sähköpostiviesti.)

”Tutkiva journalismi on sama kuin vähän perusteellisempi journalismi.”
Timo-Erkki Heino. (Heino 31.1.2012, haastattelu.)

Vaikka puhutaan paljon haastavasta ja syvällisestä journalismista, suurin ero päivittäiseen uutisjournalismiin löytyy kysymysten kautta. UNESCO:n toimittaman, tutkiville journalisteille tarkoitetun ohjekirjan mukaan sekä tutkivassa että päivittäisjournalismissa keskitytään kysymään: kuka, mitä, missä ja milloin. Mutta viides kysymys, ”miksi”, muuttuu tutkivassa journalismissa muotoon ”miten”. (Hunter & Hanson 2011, 8.)

Kärjistettynä esimerkkinä voidaan ottaa julkinen terveydenhuolto. Päivittäisjournalismissa uutisoidaan, kuinka julkinen terveydenhuolto on kriisissä: Haastatellaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriä sekä ylilääkäriä. Ehkä jopa yhtä tavallista terveydenhuoltopalveluiden käyttäjää, joka kertoo sen pienen ihmisen käsityksen terveydenhuollon nykytilasta. Kysytään, miksi julkinen terveydenhuolto on nykyisellä tolallaan.

Tutkivan journalistin kiinnostuksen kohde taas on asiantuntijoiden ja poliitikkojen sijaan ongelman ytimessä. Miten tähän tilanteeseen ollaan jouduttu? Miten se konkreettisesti vaikuttaa kansalaisten elämään?

Lisäksi tutkiva journalismi laajentaa peruskysymyksiä. ”Kuka” ei ole vain nimi ja titteli. Se on myös persoona luonteenpiirteineen ja ominaisuuksineen. (Hunter & Hanson 2011, 8.) Terveydenhuollon kriisissä otetaan huomioon hoito- ja hoiva-alan ammattilaisten tilanne. Ei ole vain Maija Meikäläinen, sairaanhoitaja, vaan Maija Meikäläinen, väsynyt, stressaantunut ja epätoivoinen alan ammattilainen, joka haluaisi tehdä parempaa työtä, mutta resurssit eivät yksinkertaisesti riitä.

”Mitä” ei ole vain tapahtuma vaan ilmiö syy-seuraussuhteineen (Hunter & Hanson 2011, 8). Pohditaan, miten ollaan jouduttu nykyiseen tilanteeseen. Oliko 1990-luvun lama leikkauksineen julkisen terveydenhuollon rapautumisen aikaansaannosta?

”Milloin” ei tarkoita ainoastaan kyseisen uutisen tapahtuma-ajankohtaa vaan tarinaa. Ja lisäksi ”missä” on muutakin kuin sijainti. Se on ympäristö, jossa tarina muuttuu todeksi. (Hunter & Hanson 2011, 8.) Voidaan esimerkiksi kuvata sairaaloiden nykytilaa. Kuinka kiireistä hoitohenkilökunta on, ja kuinka potilaat makaavat tunti-, jopa päivätolkkulla paikoillaan, likaisissa vaipoissa ilman liikkumismahdollisuuksia.

Tämä journalistinen kysymyslista on kansainvälinen. Suomalainen journalisti puolestaan luottaa niin sanottuun viiden ämmän ja yhden koon kysymyslistaan: mitä, missä, milloin, miten ja miksi sekä kuka (Huovila 2004, 125). Suomalainen journalismi näyttää siis lisänneen tutkivan journalismin merkittävimmän erottajan perinteiseen journalismiinsa. En kuitenkaan näe, että suomalainen journalisti olisi aina myös tutkiva journalisti, joten en huomioi tätä kielenkäännöllistä poikkeavuutta vaan pitäydyn Hunterin ja Hansonin näkemyksessä.

Tutkivassa journalismissa siis tutkitaan, selvitetään, pohditaan ja perustellaan laajemmin kuin päivittäisjournalismissa. Hunter ja Hanson (2011, 8) katsovat, että niin tutkiva kuin päivittäisjournalismikin toimivat journalismin laajalla kentällä. Mutta roolit vaativat hyvin erilaisia toimintatapoja ja työmenetelmiä.

2.2 Historia Suomessa

Teuvo Arolainen (2008, hakupäivä 13.12.2012) kertoo Tutkivan journalismin yhdistyksen sivuilla suomalaisen tutkivan journalismin vuosikymmeniä. Toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, Suomessa tutkivalla journalismilla ei ole pitkää tai vahvaa perinnettä. Tutkivia journalisteja on ollut harvakseltaan, ja suuntaus on noussut kansan huulille hiljalleen vuosikymmenten aikana.

Tutkiva journalismi on saapunut Suomessa ensimmäisiä kertoja koko kansan tietouteen vasta 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Tuolloin Ilmari Turja tutki muun muassa tunnetun margariinitehtaan raaka-ainekäytäntöjä ja Mannerheim-liiton raha-asioita. (Arolainen 2008, hakupäivä 13.12.2012.)

Yksi merkittävimpiä tutkivia juttuja 1950-luvulta oli radion tekemä murto. Usko Santavuoren Radio tekee murron -ohjelmassa toimittaja teki valemurron, josta vain poliisipäällikkö oli tietoinen. Koska ryöstäjää pidättämään tulleet poliisit eivät tieneet tilanteen olevan lavastettu, he käyttäytyivät tavalla, josta kansa nosti suuren metelin. Poliisit kiroilivat ensikertaa valtakunnallisessa radiolähetyksessä samalla, kun löivät ja uhkasivat aseella itse selostajaa, joka koetti olla mahdollisimman yhteistyöhaluinen (Silvennoinen & Santavuori 1950, hakupäivä 1.3.2013).

Santavuoren sensaatiojutut olivat radion vastine printtimediassa näkyville sensaatiokirjoittajille, kuten Matti Jämsälle. Jämsä selosti jutuissaan esimerkiksi oman lavastetun murtovarkauden. Santavuori siirsi nämä reportaasit mikrofonille ja sai kuuntelijat lähemmään mukanaan mitä eriskummallisimpiin paikkoihin. (Silvennoinen & Santavuori 1950, hakupäivä 1.3.2013.) Murron jälkeen radio näyttää keskittyneen nimenomaan reportaasien ja kaupallisen musiikkiradion puolelle.

1960-luvulla Reino Paasilinnan johtama Erikoistoimitus tuotti useita yhteiskuntakriittisiä televisio-ohjelmia muun muassa Suomen ulkopoliitikasta ja lääketeollisuudesta (LUUPPI, hakupäivä 27.1.2013). Vuosikymmen myöhemmin Esko Seppänen taas pureutui suuryritysten toimintaan (Huovila 2004, 99–100).

Edellä mainittujen lisäksi Suomessa oli vain muutamia muita tutkivia journalisteja. Arolainen (2008, hakupäivä 13.12.2012) katsoo, että tutkiva journalismi oli Suomessa 1980-luvulle saakka melko pienen piirin harrastus.

Pikkuhiljaa tutkiva journalismi alkoi nosta päätään ja nousi koko kansan tietoisuuteen. Se, mikä nykyään mielletään tutkivaksi journalismiksi, nojaa Arolaisen (2008, hakupäivä 13.12.2012) mukaan ensisijaisesti Heikki Kuutin väitöskirjaan vuodelta 1995, sillä Kuutin väitöskirja on ensimmäinen kotimainen tutkivaa journalismia käsittelevä teos.

Kuutin (2002, 24) näkemyksen mukaan tutkivan journalismin piiriin lasketaan kaikki yhteiskunnallisesti merkittävät ja salatut asiat. Siihen, lasketaanko Vanhasen halkopinot samaan kastiin Jätteenmäen faksiselkkausten kanssa, ei Kuutin näkemyksestä kuitenkaan löydy suoraa vastausta.

Kuutin määritelmän mukaan tutkiva journalismi eroaa perinteisestä uutisjournalismista laajuudellaan. Se on perusteellisempaa ja syvällisempää ja ennen kaikkea toimituksen omaa tutkimusta, joka keskittyy merkittäviin ja salattuihin yhteiskunnan epäkohtiin. (Kuutti 2006, 238; Kuutti 2002, 24.) Erona muuhun journalismiin tutkiva journalismi keskittyy ihmisten tekemisiin ja tekemättä jättämisiin (Hiilamo & Kuutti 1997, 37).

Kuutin (2002, 59) rajauksen mukaan tutkivan journalismin jutut ovat hyvin tarkoin määriteltäviä. Ne ovat pääasiassa laittomuuksiin ja moraalittomuuksiin keskittyviä. Koe-tetaan olla pienen ihmisen puolella vallankäyttäjiä vastaan. Ei siis ole yllätys, että tutkiva journalismi on keskittynyt pitkälti ja pitkään talouden ja politiikan kiemuroihin.

Tämän perusajatuksen taustalla on liberalistinen lehdistöteoria, jonka mukaan kansalla on oikeus tietää ja journalisteilla on oikeus kertoa mahdollisimman paljon (Arolainen 2008, hakupäivä 13.12.2012; Kuutti 2006, 238). Lehdistön tavoitteena on yksilön etu, ja toimittajien tulee muun muassa kritisoida vallanpitäjiä ja välittää tietoa nopeasti. Valtion tulee valvoa, että lehdistön toiminta on esteetöntä. (Kuutti 2006, 113.)

Kuutin määritelmä tutkivasta journalismista ei kuitenkaan ole ainoa näkemys. 1990-luvun MOT ja Helsingin Sanomien tutkiva ryhmä sekä Tutkivan journalismin yhdistys ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, kuinka tutkiva journalismi ideaalisesti käsitetään suomalaisessa mediassa. Lisäksi Heikki Hiilamo on antanut oman kritiikkinsä Kuutin väitöskirjasta. (Hiilamo & Kuutti 1997; Arolainen 2008, hakupäivä 13.12.2012.)

Hiilamo pitää Kuutin käsitystä tutkivasta journalismista naiivin idealistisena. Hiilamon mukaan tutkivan journalismin tulisi unohtaa oma sankarirooliutensa, ja se olisi parempi mieltää yhdeksi journalistisen työn menetelmäksi niin, että kuka tahansa journalisti voisi hyödyntää tutkivia menetelmiä työssään. Hiilamon mukaan tällä tavalla huomio keskittyisi tutkivan journalismin aiheiden ja journalistien sijaan itse tutkimusmenetelmiin. (Hiilamo & Kuutti 1997, 13.) Jos Hiilamon ajatuksia seurataan, voidaan katsoa, että tutkiva journalismi ei rajaa mitään aihealuetta pois. Juttu voi käsitellä niin suuryritysten toimintaa kuin sitäkin, kuinka autokaupoissa suhtaudutaan naisasiakkaaseen.

Toisin kuin Hiilamo, Kuutti (2002, 28) katsoo yleisen edun ja kansalaisten oikeudenmukaisen kohtelun olevan tutkivan journalismin hallitsevia ja toimintaa ohjaavia perusperiaatteita, joiden mukaan tulee toimia ja tutkia. Tutkiva journalismi ei siis hänen mukaansa voi olla arvovapaata.

Ei siis ole ihme, että mediaa pidetään kolmantena valtiovaltana. Tutkiva journalismi yrittää päihittää valtataistelussa ne, joille valta on alun perin annettu. Se kyseenalaistaa jatkuvasti yhteiskunnan johtoasemissa toimivien tekemisiä ja tilejä, vaikka samoja petoksia tapahtuu oletettavasti myös niin sanottujen pienten ihmisten keskuudessa. Erona on vain muutama nolla ennen pilkkua tilinauhassa.

Kuten Hiilamo, myös Teuvo Arolainen (Kantola & Mörä 1998, 196–198) katsoo, että ajatus tutkivan journalismin tehtävästä vääryyksien paljastajana ja niin sanottuna totuuden torvena on ristiriidassa länsimaisen journalismin periaatteen kanssa. Siinä missä

journalismin tulisi pyrkiä objektiivisuuteen ja pysyä ulkopuolisena, puolueettomana tahona, tutkiva journalismi alkaa helposti saarnata siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Arolaisen mukaan tunteenomaisia asenteita pitäisi välttää, sillä niin sanotut pienetkään ihmiset eivät aina ole oikeassa. (Kantola & Mörä 1998, 196–198.)

Edellä mainittujen journalistien ja tutkijoiden määrittelemää tutkivaa journalismia on tehty halki suomalaisen tutkivan journalismin historian. Radiotoimittaja Esko Seppänen osti 1970-luvulla äänivaltaisia osakkeita häntä kulloinkin kiinnostavasta suuryrityksestä, jonka avulla hän pääsi yhtiökokouksiin toimien sekä osakkeenomistajana että toimittajana. Yhtiökokouksista hän teki yritysten kannalta kiusallisia juttuja Yleisradioon (Huovila 2004, 99–100). Yritykset eivät noin vain antaneet yhtiökokousten tietoja medialle, joten Seppänen joutui hankkimaan tietonsa tutkivan journalismin poikkeuksellisin menetelmin. Poikkeuksellisilla tiedonhankintamenetelmillä tarkoitetaan, ettei toimittaja esiinny esimerkiksi omalla nimellään ja tittelillään, tiedostusvälineen edustajana (Huovila 2004, 99–100).

Seppäsen tutkimukset kuuluvat Kuutin tutkivan journalismin määritelmän piiriin: Seppänen tutki itse, ja suuryritysten paljastaminen oli yleisesti merkittävää ja vieläpä kiusallista itse yrityksille.

Kuutin (ks. esim. 1995) määrittelemää tutkivaa journalismia seuraa myös Timo-Erkki Heinin Verovapaa vyöhyke, joka vuonna 2010 oli toinen Lumilapion voittajista (Tutkiva.fi 2011, hakupäivä 14.1.2013). Tämä MOT-ohjelmaan tehty juttu käsittelee suomalaista progressiivista verotusta (Heino 2010, hakupäivä 8.1.2013). Heinin (2011, hakupäivä 8.1.2013) mukaan jo vuodesta 1993 lähtien verotuksessa on tehty yksittäisiä muutoksia, joiden yhteisvaikutuksena meille voi olla muodostumassa tasaveroinen Suomi. Verovapaa vyöhyke paljastaa taloudestamme asioita, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä sekä salassa pidettyjä. Lisäksi ne vaikuttavat jokaiseen veronmaksajaan.

Kuutin sijaan enemmän Hiilamon suuntausten linjalla on toiminut muun muassa Keski-suomalaisen toimittaja Aino Suhola, joka selvitti vuonna 1985, kuinka autokaupoissa suhtaudutaan tavalliseen, autoista vähän tietävään naiseen (Huovila 2004, 99–100). Kyseessä ei ole yhteiskunnallisesti merkittävä asia, sillä jutussa tutkittiin yksittäisten, tietyllä alalla olevien ihmisten suhtautumista stereotyyppiseen muottiin sopivaan naiseen. Vaikka toimittaja tutki itse, hän ei suoranaisesti ollut kenenkään puolella eikä tutkimuksessaan saattanut mitään suurempaa tahoja huonoon valoon.

Mielestäni toinen vuoden 2010 Lumilapion voittaja (Tutkiva.fi 2011, hakupäivä 14.1.2013), Paula Sallisen Neidonmetsästäjät, voidaan myös lukea enemmän Hiilamon ajatusten mukaiseen tutkivaan journalismiin. Aihe sinänsä on yhteiskunnallisesti merkittävä, muttei se tuonut valtaväestön tietouteen mitään uutta. Se palkittiin Lumilapion lisäksi myös Sanomalehtien Liiton Vuoden parhaan ajattoman jutun palkinnolla (Porttinen 2011, hakupäivä 8.1.2013).

2.3 Suomalaisen mediakentän tutkivuus

Ensimmäiset sanomalehdet aloittivat toimintansa Euroopassa ja muuallakin maailmassa jo 1600-luvulla. Tätä aikaa on kutsuttu niin sanotuksi eliittilehdistön ajaksi, jolloin valtion holhoamat lehdet tuottivat kauppiaille ja käsityöläisille tietoa markkinoista. 1700-luvun loppupuolella siirryttiin poliittiseen lehdistöön. Kirjoittajina olivat niin poliitikot kuin kulttuurieliittikin. Lehdet vapautuivat valtiosta mutta olivat pitkälti poliittisten puolueiden valvonnassa. Vasta 1800-luvun alkupuoliskolla alkoi lehdistön todellinen kaupallistuminen, joka loi lehdille uusia merkityksiä. Ne eivät enää olleet pelkkä poliittisen vaikutusvallan väline. Ne olivat myös tuottavia yrityksiä, jotka tavoittelivat suurta yleisöä eivätkä vain tiettyä osaa kansasta. Kaupallinen journalismi toi mukanaan uutisen. Tosiasiat muuttuivat tärkeämmiksi kuin mielipiteet ja tulkinnat. (Kunelius 2003, 59–73.)

Kun Yhdysvalloissa kaupallinen journalismi alkoi ensi kerran näkyä 1830-luvulla, ei suomalainen journalismi ollut vielä edes vakiintunut. Suomalaisen lehdistön poliittinen aika oli vielä edessä. Meillä lehdistön kaupallinen malli alkoi kehittyä vasta ennen toista maailmansotaa. Kunnolla sen vaikutukset näkyivät 1950-luvulla. (Kunelius 2003, 75.) Tutkivaa journalismia on esiintynyt Suomessa samaan aikaan kuin uutisia ylipäättäänkin. Tuolloin uutisten ja tutkivan jutun välille ei ole tehty eroa, vaan ne on myöhempinä vuosikymmeninä eritelty.

Tästä vanhimmasta journalismin muodosta, lehtimediasta, on saanut alkunsa myös tutkiva journalismi. Myöhemmin se on levinnyt myös radion ja television puolelle.

Yhden murron jälkeen radiojournalismissa ei ole tehty mitään tutkivaan journalismiin viittaavaakaan. Onko kyse siitä, ettei radiossa harjoiteta tutkivaa journalismia, vai siitä,

ettei radion tuotoksia mielletä tutkivaksi journalismiksi? Kysymykseen on hankala vastata. Lumilapioita ei radion puolelle ole kuitenkaan koskaan jaettu, joten voidaan ainakin pintapuolisesti katsoa, ettei sillä mediakentällä ole tutkivaa journalismia. Televisio puolestaan tuottaa tutkivaa journalismia vähintään yhtä hyvin kuin printtimedia. Vuosi 2010 on hyvä esimerkki. Tuolloin Heinon televisio-ohjelma ja Sallisen lehtireportaasi jakoivat korkeimman korokkeen (Tutkiva.fi 2011, hakupäivä 14.1.2013).

Mutta oli kyse sitten televisiosta tai printistä, vaikuttaa heikentynyt taloustilanne molempiin. Etenkin sanomalehtien mainostulot laskevat ja levikki, eli sanomalehden tilausten, irtomyynnin ja vapaakappaleiden keskimääräinen summa tarkastetulla ajanjaksolla, pienenee (Levikki 2013, hakupäivä 15.1.2013). Esa Väliverronen (2009, 13) näkee, että television yleisö pirstoutuu aina vain pienemmäksi. Hänen mukaansa journalismin laatu nähdään yhä vain heikompana ja vakava asiajournalismi katoaa. Tähän asiajournalismin kategoriaan voidaan laskea myös tutkiva journalismi.

Asiajournalismin katoamisuhka vaikuttaa myös siihen, kuinka paljon journalismia enää arvostetaan. Tästä esimerkin tarjoaa Yhdysvallat: vielä vuonna 1985 yhdysvaltalaisista 57 prosenttia katsoi, että journalismi edistää demokratiaa. Vuonna 2007 väitteen kannalla oli enää 44 prosenttia. Samana aikavälinä journalismin näkeminen demokratiaa haittaavana tahona on kasvanut 23 prosentista 36 prosenttiin. (The Pew research center 2007, 2, hakupäivä 15.1.2013.) Eikä Yhdysvallat ole yksin tämän käsityksen kanssa. Myös suomalaisista mielipidetutkimuksista voidaan nähdä, että ihmisten mielestä medialla on liikaa valtaa (Väliverronen 2009, 24). Lisäksi tuoreimpien tutkimusten mukaan vain joka neljäs suomalainen luottaa toimittajaan. Esimerkiksi lakimiehiin ja ammattijalkapalloilijoihin luotetaan enemmän, ja vain prosenttiyksikön huonommin menee sijoitusneuvojilla ja automyyjillä. (Aro 2012.) Onko tutkivalla journalismilla tarvetta mediakentässä, jolla katsotaan muutenkin olevan liikaa valtaa? Tutkiva journalismihan mielellään vallan vahtikoira.

Voisiko vaihtoehtoisesti tutkiva journalismi pelastaa toimittajien ammatin? Luottaisivatko ihmiset enemmän toimittajiin, jotka keskittyisivät merkittäviin asioihin eivätkä pelkästään kopioisi STT:n uutisia lehtien sivuille ja uutissähkeiksi?

Pääsyy suomalaisen mediakentän tutkimattomuuteen löytynee mediasta itsestään. Kuitin (1998, 114–115) mukaan suomalaisessa journalismissa ei haluta liiaksi kyseenalaistaa asioita. Ei niin sanotusti puututa toisten asioihin. Osaltaan yhteiskunnallisen keskus-

telun tarvetta vähentää myös suomalaisten luotto yhteiskunnan vaikuttajiin, esimerkiksi virkamiehiin ja poliitikkoihin. Sanotaanhan, että suomalainen on ainoa, joka kiittää poliisia saadessaan sakon. Suomalainen ei usko, että kotimaasta löytyisi kovinkaan pahoja yhteiskunnallisia epäkohtia (Kuutti 1998, 114–115).

Käsitys siitä, että medially on liikaa valtaa, yhdistettynä Kuutin (1998, 114–115) sanelemiin yhteiskunnallisen ilmapiirin tekijöihin ovat olleet päävaikuttajina siihen, ettei Suomessa ole kummoisia tutkivan journalismin perinteitä.

Mutta toisaalta, toisin kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Saksassa, Suomessa levikiltään suurimmat sanomalehdet eivät ole sensaatiolehtiä (Salokangas 1998, 54). Voidaan olettaa, että suomalaiset sanomalehdet tekevät laadukasta journalismia, joka ei perustu pelkkiin kohuihin vaan laatuun, joka kattaa kaiken, mitä kansalaisen tarvitsee tietää.

Voidaan katsoa, että suomalainen sanomalehti haluaa tarjota saman kuin esimerkiksi Yleisradio, joka on suomalaisten omistama mediayhtiö, jota rahoitetaan Yle-verolla, ja jolle on laissa säädettyjä julkisen palvelun tehtäviä (Yle yhtiönä 2013, hakupäivä 3.2.2013). Silti sanomalehti on samalla markkinatalouden osa, ”kaupan oleva instituutio”, voittoa tavoitteleva yritys (Salokangas 1998, 55).

Miten nämä kaksi ääripäätä, voiton tavoittelu ja suomalaisten palvelu, sopivat yhteen? Jos suomalainen sanomalehti koettaa olla kuin Yle mutta samalla saada voittoa tuotteestaan, sanomalehdestä, ollaan vaikeuksissa. Tällä hetkellä näyttää siltä, että voiton tavoittelu jyrää laadun yli. Ja kun laatu katoaa, katoaa myös tutkiva journalismi.

Tutkivan journalismin yhdistyksen kyselyn mukaan tutkivat journalistit itse näkevät tämän journalistisen suuntauksensa pikkuhiljaa katoavan mediakentästä (Tutkiva.fi 2012, hakupäivä 4.1.2013). Tästä huolimatta suomalaisissa sanomalehdissä tuntuu riittävän uskoa tutkivaan journalismiin.

Teemahaastattelien aiheeseen liittyen neljää printtimedian edustajaa, jotka antavat oman näkemyksensä suomalaisten sanomalehtien tutkivuudesta. Haastateltuina on kaksi päätoimittajaa, uutispäällikkö sekä toimittaja, jotka edustavat suomalaista mediakenttää laajasti isoista maakuntalehdistä kaupunkilehteen.

Otokseni haastateltavat kokevat, että tutkivaa journalismia esiintyy sanomalehdissä, mutta sitä voisi olla enemmän. Haastateltava A kertoi, että vuosittain pyritään tekemään ainakin muutama tutkiva journalistinen työ. Haastateltava B taas katsoi oman lehensä tekevän jatkuvasti tutkivia juttuja. Tässä kohtaa näkemysten erot liittynevät ennen kaikkea lehtien kokoon ja levikkiin. Lehden, joka ei tee kuin pari tutkivaa juttua vuodessa, levikki ei nouse edes 50 000:een. Suuremman lehden levikki taas hipoo jo 150 000:ta. (Levikkitarkastus Oy 2011, hakupäivä 28.1.2013.)

”Painotamme koko ajan omien skuuppien ja tutkivan otteen merkitystä, kaikilla osastoilla. - - - Jos on tahtoa, on myös aikaa. Kysymys on siitä, miten työaikaa päätetään käyttää.” (Haastateltava B.)

Tutkivan journalismin myönnetään vaativan resursseja. Sellaisiakin, mitä ei aina toimituksesta löydy. Toimituksissa katsotaan tutkivan journalismin kohdalla etenkin ajan olevan tutkimusta hankaloittava aspekti. Työtahti kiristyy, ja vaikka vielä tutkivuudelle olisi jonkin verran pelivaraa, ei sen määrä luultavastikaan tule kasvamaan.

”Tällä hetkellä olen toiveikas. Nyt minulla on vielä resursseja. Toivottavasti pörssiyhtiössä tehdään jatkossakin fiksua päätöksiä pitää tarvittavista resursseista kiinni, että laadukas journalismi on mahdollista. Sillä jos laatu kärsii, kärsii se lukijoita ja sitä myötä ilmoittajia. Negatiivista kierrettä on hankala katkaista.” (Haastateltava C.)

Kuitenkin samalla painotetaan, että kaiken journalismin tulisi olla jollain tapaa tutkivaa. Ero tutkivan ja päivittäisen journalismin välillä nähdään todella häilyvänä. Toimittajan tulisi aina perusjutuissakin selvittää ja taustoittaa. Päivittäisjournalismista tutkiva journalismi eroaa silloin, kun aletaan puhua yhteiskuntaan vaikuttavasta, uudesta tiedosta.

”Kriittisellä journalismilla toimittajat voivat perustella olemassaolonsa.” (Haastateltava D.)

3 TUTKIVAN JOURNALISMIN TYÖMENETELMÄT

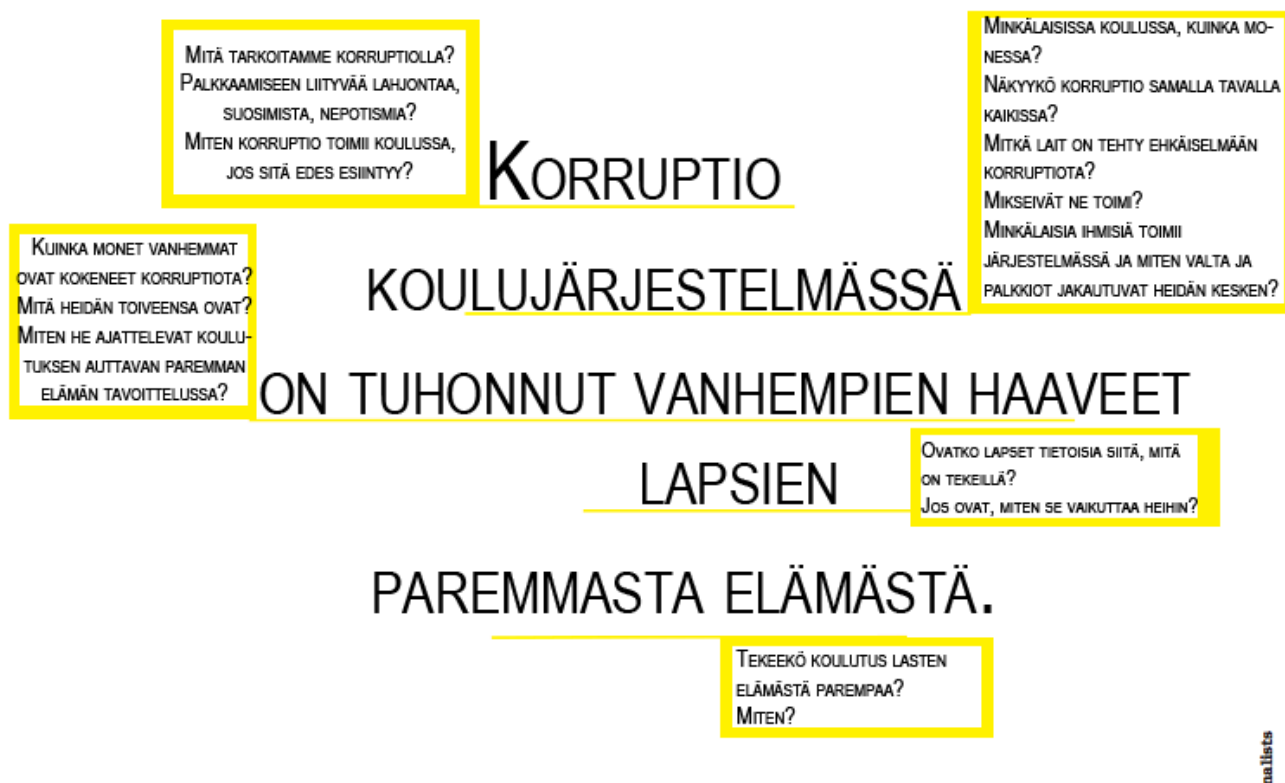
3.1 Hypoteesi

Tutkivan journalistin tärkein työkalu on hypoteesi (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 13). Tätä menetelmää käytetään harvoin täydessä kapasiteetissaan päivittäisjournalismin piirissä, sillä se ei anna varmuutta lopputuloksesta. Hypoteesi on vain olettaus, joka saattaa osoittautua täysin vääräksi. Jopa niin vääräksi, ettei aihe ole enää toteutuskelpoinen. Juttu kuolee kasaan, samalla kun työtunnit ovat vähentyneet. Mitä nyt laitetaan seuraavan päivän uutisaukeamalle?

Ennen kuin hypoteesia alkaa tarkemmin käsitellä, kannattaa tutkivan journalistin käydä läpi kysymyslista, jolla voidaan selvittää, onko idea, hypoteesi, tutkimuksen arvoinen. Nils Hanson (2011, hakupäivä 11.3.2013) ohjeistaa, että jos seuraaviin neljään kysymykseen vastaa kyllä, voi toimittaja aloittaa tutkimuksensa.

- Onko olemassa jokin epäkohta?
- Onko joku joutunut kärsimään tai koskeeko asia jotakuta?
- Onko joku vastuussa?
- Kiinnostaako se tavallista ihmistä?

Hypoteesin avulla tutkiva journalisti pystyy eräällä tavalla varmentamaan ja vahvistamaan tietojaan sekä olettamuksiaan. Hypoteesilla tutkiva journalisti varmentaa, voiko juttua ylipäättään lähteä viemään eteenpäin ja kannattaako haastateltavia edes lähteä etsimään. Tämä suuri työ tehdään ensin sen sijaan, että yritettäisiin alkaa selvittää suuria salaisuuksia ilman minkäänlaista aloituspintaa. On harvoja ihmisiä, jotka haluavat avoimesti kertoa salaisuuksiaan, jos heiltä kysytään. Paljon todennäköisempää on, että he vahvistavat jo toimittajan tiedossa olevat faktat. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 16.)

Kaavio 1. Tutkivan journalismin hypoteesin pilkkominen. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 15.)

Kun hypoteesi on luotu, otetaan siitä irralleen eri termit. Tämän jälkeen jokainen termi määritellään erikseen ja katsotaan, mitä kysymyksiä se synnyttää. Esimerkiksi kaaviossa 1 yhdestä lauseesta, yhdestä hypoteesista, syntyy useita tarkentavia kysymyksiä. Jokainen sana luo vähintään kaksi uutta kysymystä. Tällä tavoin hypoteesi määrittyy tarkemmin mutta myös kertoo toimittajalle, mitä tulee alkaa tutkia. Samalla kun termit pilkotaan omiksi osa-alueikseen, löydetään kysymysten kautta uusia, avoimia lähteitä. Esimerkiksi kaaviossa 1 hypoteesin alku on ”korruptio koulujärjestelmässä”. Tästä seuraa kysymys, miten korruptiota tällä hetkellä ehkäistään (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 15–22). Tällaiseen kysymykseen voi löytää vastauksen monista avoimista lähteistä, kuten esimerkiksi hallituksen linjauksista koulutusjärjestelmän suhteen ja koulujen omista ohjeistuksista.

Hypoteesi tuottaa toimittajalle paljon työtä. Etenkin kun verrataan päivittäisjournalismiin, jossa tehdään uutinen tiedotteesta tai haastatellaan lähettä tai kahta. Tutkivan journalismin piirissä hypoteesi on kuitenkin oikeasti aikaa säästävä työkalu. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 15.)

Hypoteesi mahdollistaa tietojen vahvistamisen salaisuuksien paljastamisen sijaan. Tämä siksi, että niin sanotut salaisuudet ovat usein vain faktoja, joita kukaan ei ole kysynyt. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 16.)

Hypoteesia ei kuitenkaan aina tarvitse luoda itse. Joissain tapauksissa tutkiva journalisti voi saada tarkan hypoteesin joltain ulkopuoliselta taholta, esimerkiksi nimettömältä lähteeltä. Tällainen anonyymi vihje voi saapua toimittajalle esimerkiksi kirjeenä, tai se voidaan saada salaisessa tapaamisessa parkkihallissa, kuten tapahtui Watergate-tutkimuksessa. Tuolloin eräs kuuluisimmista vihjeen antajista, Mark Felt, eli niin sanottu Syväkurkku, kertoi tutkimusta tekeville toimittajille salattuja tietoja parkkihallin pimeydessä. (Gaines 2008, 6.)

Vihjeen kautta tutkimaan päätyi myös toimittaja Anne-Marie Casteret, johon otti yhteyttä verenvuototaudista kärsivä mies. Tämä mies väitti, että Ranskan hallitus on myynyt tietoisesti kyseisestä taudista kärsiville ihmisille ja heidän perheilleen verituotteita, jotka on saastutettu AIDS-viruksella. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 20.)

Casteret alkoi tutkia hypoteesia, ja tutkiminen kesti kaiken kaikkiaan neljä vuotta. Hunter, Sengers ja Thordsen (2011, 20) kysyvät, oliko se kaiken vaivan arvoista. Heidän mielipiteensä mukaan kyllä, etenkin seurauksien puolesta. Uhrit saivat jonkinlaista lohtua, rikollisia tuomittiin ja ennen kaikkea terveydenhuoltojärjestelmää, josta oli tullut tappokone, jouduttiin uudistamaan. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 20.)

Hypoteesi on tutkivan journalistin tärkein mutta samalla myös petollisin työkalu. Jos hypoteesia seuraa sokeasti, saattaa jättää tärkeän informaation huomioimatta. Tällöin syntyy tarina, joka ei ole tosi. (Hunter 2011, 17.) Tutkiva journalisti joutuukin painimaan oman subjektiivisen näkemyksensä kanssa paljon.

Hypoteesin ohi kaikista tärkeimmäksi tutkivan journalistin työkaluksi nousee tarina. Hunter, Sengers ja Thordsen (2011, 26) korostavat, että jokainen toimittajan luoma hypoteesi tulee pystyä naamioimaan tarinaksi. Heidän mukaansa faktat ovat jutun pohja, mutta ne eivät yksin kerro tarinaa, vaan tarinan tulee kertoa faktat. Kolmikko haluaakin muistuttaa, että tutkimisen hankalin osuus on tarinan muistaminen. Etenkin kun dataa kasaantuu.

3.2 Avoimet tietolähteet

Hypoteesin jälkeen tutkiva journalisti jatkaa sieltä, mistä päivittäisjournalisti aloittaisi: helpoimmista kysymyksistä. Mutta siinä missä päivittäisjournalisti soittaa virastoon, alkaa tutkiva journalisti penkoa julkisia dokumentteja, aiempia uutisia sekä muita, avoimia tietolähteitä. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 21.) Puheluiden sijaan tutkiva journalisti siis kerää tietoa mahdollisimman paljon ilman, että kukaan tietää hänen tutkimuksistaan. Samalla hypoteesi saa usein varmuuden tai hylkäyksen (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 21).

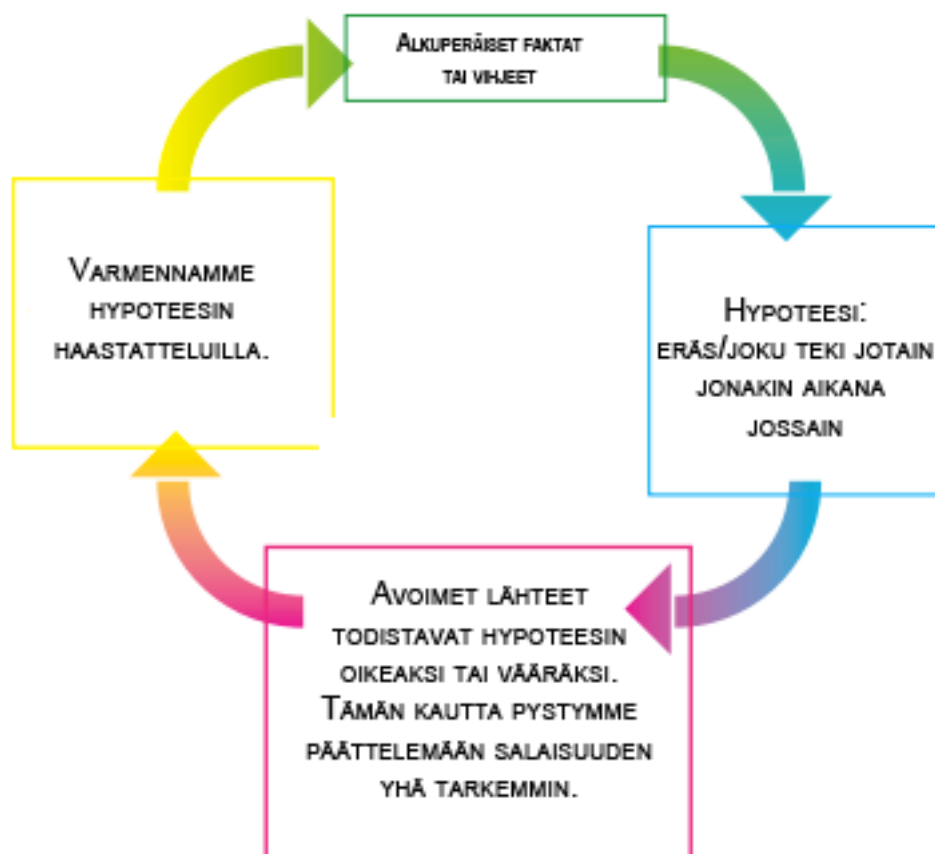
Miksi avoimet lähteet ovat tutkivan journalistin ensimmäinen tietolähde? Hunter (2011, 28) perustelee tämän salaisuuksien paljastamisella. Hänen mukaansa niin sanotut salaisuudet ovat tosiasiaa vain faktoja, joihin ei ole vielä kiinnitetty huomiota, ja suurin osa näistä faktoista löytyy ilman sen suurempaa kaivelua, avoimien lähteiden avulla.

Timo-Erkki Heinon jutut ovat hyvä esimerkki avoimien lähteiden hyväksikäytöstä. Hänellä on ollut hallussaan massiivinen määrä faktoja. Sellaista tietoa, jonka kuka tahansa voisi saada käsiinsä. Mutta tutkivana journalistina hypoteeseineen hän on saanut pidettyä faktat kurissa, koonnut ne ymmärrettävään muotoon ja tehnyt niistä tutkivan journalismin teoksen. Ja ennen kaikkea tarinan.

Avoimet lähteet ovat myös tutkimuksen jatkon kannalta tärkeitä. Hunter (2011, 28) korostaa, että on aina helpompaa saada joku vahvistamaan tietoja, jotka toimittaja jo tietää, kuin saada heidät antamaan toimittajalle informaatiota, josta toimittajalla ei vielä ole mitään tietoa.

Hunterin (2011, 31) mukaan ideana on selvittää salaisuus tarjolla olevien faktojen avulla sen sijaan, että alkaisi etsiä lähteitä, jotka lupaavat toimittajalle pääsyn salaisuuksien luokse.

Kaavion 2 mukaan tutkiva journalisti aloittaa muutamista vihjeistä, tekee hypoteesin faktoista, joita ei vielä tiedä varmasti, ja alkaa etsiä vahvistusta hypoteesilleen avoimien lähteiden avulla. Vasta viimeisenä tutkiva journalisti siirtyy haastatteluihin, joilla täydentää avoimien lähteiden avulla saamansa tiedot.

Kaavio 2. Tutkivan journalismin tutkimuksen kiertokulku. (Hunter 2011, 31.)

Avoimia lähteitä voidaan sanoa olevan äärettömästi. Niihin kuuluvat muun muassa kaikenlaiset uutiset ja tiedotteet, kirjastojen ja oikeustalojen data, kuntien ja kaupunkien pöytäkirjat sekä kansainväliset instituutit. (Hunter 2011, 30.) Tutkivan toimittajan kannattaa lukea kaikki vähänkin aiheeseen liittyvä artikkeleista raportteihin ja tilastoihin. Hanson (2011, hakupäivä 11.3.2013) ohjeistaa, ettei kannata luottaa ainoastaan Googleen. Esimerkiksi Altavista ja Alltheweb löytävät paljon sellaistaakin, mitä edellä mainittu, suosituin hakupalvelin ei.

Kun avoimista lähteistä siirrytään viimeiseen lähteeseen, ihmisiin, on toimittaja valmistautunut. Hyvin tehty taustatyö tuo uskottavuutta ja varmuutta. Toimittaja voi tiedoillaan osoittaa haastateltavalle, kuinka aidosti kiinnostunut hän on aiheesta. Tämän lisäksi avointen lähteiden käyttö haastattelussa auttaa monin muinkin tavoin. Hunter (2011, 32) on listannut näistä viisi tärkeintä:

1 Olet aiheesta niin kiinnostunut, että käytät aikaasi ja energiaasi siihen.

- 2 Et odota heidän tekevän työtä puolestasi.
- 3 Et ole tiedon löytämiseksi riippuvainen heistä.
- 4 Sinulla on tietoa mitä jakaa.
- 5 Sinua ei voida estää tekemästä juttua vain koska joku ei suostu haastatteluun.

3.3 Haastattelu

Avoimet lähteet eivät yleensä anna mielenkiintoisinta tietoa (Hunter & Hanson 2011, 38), mutta ne luovat pohjan sille, että tuo tärkein ja jutun kannalta kiinnostavin informaatio saadaan kaivettua esiin.

Kun helpoimmat tiedonhankintakeinot on käytetty ja tarvittava määrä informaatiota on kerätty, on aika siirtyä vaikeampaan osaan tutkivaa journalismia; avoimet lähteet antavat tutkivalle journalistille listan nimiä, joille soittaa (Hunter & Hanson 2011, 39). Tässä kohtaa päästään painimaan kahden identiteetin välillä: juttua tekevä toimittaja vai asioista kiinnostunut kansalainen, jolla on oikeus tietää, jos vain kysyy.

Lähtökohtana kaikessa toimittajan tiedonhankinnassa on se, että kaikki tieto hankitaan avoimin ja rehellisin keinoin, jolloin journalisti toimii oman tiedotusvälineensä, kuten lehden, edustajana eli toimittajana omalla nimellään ja ilmoittaa, mistä aiheesta on juttuaan tekemässä (Huovila 2004, 99–100). Tietyissä tapauksissa tällainen tutkintamalli saattaisi olla kohtalokas, josta ääriesimerkkinä voisi mainita Paula Sallisen ”Neidonmetsästäjät”. Sallinen esiintyi internetissä teinityttöinä ja sai aikuisilta miehiltä monenkirjavia, seksuaalisia ehdotuksia (Sallinen 2010). Mikäli tätä tutkivaa juttua tehdessä olisi ilmoittanut olevansa toimittaja, ei juttu olisi koskaan toteutunut.

Tapani Huovilan (2004, 99–100) mukaan on mahdollista käyttää myös poikkeuksellista tiedonhankintatapaa, mikäli merkittävää tietoa ei voida muuten saada. Poikkeuksellinen tiedonhankintatapa on käytössä etenkin tutkivilla journalisteilla, joiden voi olla lähes mahdotonta saada puoliakaan tutkittavan jutun faktoista avoimin ja rehellisin tiedonhankintakeinoin. Usein journalisti joutuu esiintymään muuna kuin toimittajana. (Huovila 2004, 99–100.) Näiden työmenetelmien kanssa tutkiva journalisti tarvitsee useita kontakteja, jotka voivat niin sanotusti vuotaa tietoja.

Kun taustatyö on tehty, tarvitsee tutkiva journalisti ennen kaikkea haastateltavia niin sanotusti vahvistamaan hänen jo tietämänsä faktat. Tässä kohtaa haastateltaville pitää antaa syy puhua. Hunterin ja Hansonin (2011, 40) mukaan yleisin syy ihmisen kieltäytymiselle haastattelusta on, ettei henkilö tiedä, onko toimittajalla vahva ammattietiikka ja onko hän vastuuntuntoinen ja reilu. Suomessakin journalistien etiikkaa on tasaisin väliajoin kritisoitu, esimerkiksi Jokelan kouluampumisten yhteydessä. Julkisen sanan neuvosto antoiikin langettavan tuomion 7 päivää -lehdelle ja Iltalehdelle journalistien toiminnasta (JSN 2008). Luottamuksen lisäksi ihminen ei voi kontrolloida, mitä toimittaja tekee haastattelussa saamallaan tiedoilla. Ja kaikista tärkeimpänä: heidän tietonsa saattaa haitata heidän uraansa, suhteitaan tai jopa fyysistä turvallisuuttaan.

Hunter ja Hanson (2011, 40) kirjaavat kaksi perussyötä, miksi haastateltavat puhuvat: ylpeys ja kipu. Ensimmäisen kohdalla haastateltava tulee saada tuntemaan itsensä tärkeäksi. Kipu on yleensä tätä tunnetta vahvempi, joten myös tutkivan journalistin kannalta parempi. Ei siis ihme, että juttua tehdessä yleensä haastatellaan ensimmäisenä uhreja.

Toimittajan tulee ennen kaikkea luoda luottamuksellinen suhde haastateltavaansa. Toimittajan tulee pitää sanansa ja olla luottamuksen arvoinen. Tämä on tärkeää etenkin siinä vaiheessa, jos juttua varten haastatellaan nimetöntä lähdettä, eli henkilöä, joka kertoo salaisuutensa ja voisi joutua ongelmiin tämän vuoksi. (Hunter 2011, 40–43.) Suomessa journalistin ohjeisiinkin on kirjattu, että toimittajan tulee suojella lähdettään, mikäli juttu vaatii henkilöllisyyden salassapitoa (Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 4.1.2013).

”14. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa siten kuin lähteen kanssa on sovittu.”
(Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 4.1.2013).

Haastattelua sovittaessa Hunter ja Hanson (2011, 41–42) opastavat ottamaan haastateltavaan yhteyttä mieluiten puhelimitse. He korostavat, ettei haastateltaville tule koskaan soittaa työpaikalle tai lähettää sähköpostia. Etenkään siinä tapauksessa, jos henkilö voi joutua ongelmiin haastattelupyynnön vuoksi.

On tärkeää miettiä, miten aloittaa keskustelun ensimmäisellä kerralla. Hunter ja Hanson (2011, 41–42) korostavat, että toimittajan tulee kertoa, kuka on ja mitä tekee. Tämä kaikki tulee kertoa itsevarmana ja ammattimaisesti. He antavat haastattelun aloittamisesta esimerkkejä (2011, 41–42):

Väärin: ”Haluaisin kysyä sinulta jotain, jos siitä ei vain ole liikaa vaivaa..”

Toimittaja ei halua kysyä vaan kysyy. Eikä toimittaja missään nimessä halua antaa käsitystä, että hänen kanssaan puhuminen voisi aiheuttaa ongelmia.

Oikein: ”Hei. Nimeni on ... ja olen toimittaja x-lehdestä. Olen tekemässä juttua ... Uskon, että se on tärkeä juttu ja haluan kertoa sen täysin totuudenmukaisesti. Milloin näemme keskustellaksemme aiheesta?”

Hunterin ja Hansonin esimerkissä toimitaan myös suomalaisten Journalistin ohjeiden mukaisesti. Toimittajan tulee kertoa nimensä ja tahonsa, jota edustaa (Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 4.1.2013).

Itse haastattelutilanteeseen on monenlaisia tapoja ja taktiikoita. Jokaisella toimittajalla on omanlaisensa tapa puhua haastateltaville. Toiset ovat viileän asiallisia, toiset sydämellisiä ja läheisiä. Hunter ja Hanson (2011, 46–48) katsovat, että jokaisen toimittajan tulisi rakentaa sellaista haastatteluminää, joka heijastaa toimittajan persoonaa.

Jo ennen haastattelua kannattaa tehdä itselle selväksi, onko käyttämässä haastattelua jutussa taustatietona, nimettömänä lähteenä vai esiintyykö haastateltava omalla nimellään. Hunterin ja Hansonin (2011, 49) näkemyksen mukaan haastateltavat haluavat usein puhua ”off the record” eli epävirallisesti. Useimmiten haastateltava ei kuitenkaan tiedä, mitä tällä tarkoittaa. Haastattelutilanteissa on periaatteessa kolme eri tapaa puhua: 1) epävirallisesti, 2) ”ei saa siteerata”, eli nimettömänä, ja 3) julkistettavaksi tiedoksi, eli virallisesti (Hunter & Hanson 2011, 49). Ensimmäisen kohdalla toimittaja lupaa olla käyttämättä saamaansa tietoa jutussaan, ellei sama tieto tule esille jonkin toisen lähteen kautta. Nimettömänä informaatiota saa käyttää jutussa, kunhan sitä ei voida suoraan yhdistää haastateltavaan. Viimeisessä vaihtoehdossa toimittaja voi käyttää haastateltavan tietoja ja siteerata häntä.

Kun toimittaja lupaa olla käyttämättä haastateltavaa suoraan, on hän tästä lupauksestaan juridisessa vastuussa. ”Off the record”-haastateltavan paljastaminen voi siis viedä toimittajan vankilaan. (Hanson 2011, hakupäivä 11.3.2013.)

Hanson ja Hunter (2011, 49) ohjeistavatkin, että kun haastateltava haluaa puhua epävirallisesti, kannattaa tarkistaa, haluaako haastateltava, ettei hänen antamia tietoja käytetä vai eikö hän vain halua nimeään yhdistettävän tietoon.

Koska tutkivan journalismin haastattelut ovat laajoja, kannattaa haastatteluun panostaa tunnetasollakin, niin ennen kuin jälkeenkin haastattelun. Sen sijaan, että kuuntelee haastateltavalta vain tärkeimmän informaation, Hunter ja Hanson (2011, 50) suosittelevat huomioimaan tunteet, niin omat kuin haastateltavankin. Jos ei muuta, niin tunteet kertovat, että jotain tapahtuu. Parhaimmillaan ne kuitenkin kertovat paljon muutakin.

Oli tiedon alkuperä sitten avoimesta lähteestä tai haastatteluista, tutkivan journalistin tulee käyttää näitä molempia työmenetelmiä laaja-alaisesti hyväkseen. Yksittäinen lähde voi paljastaa mielenkiintoisia asioita ja mahdollistaa pääsyn sellaisiin tietoihin, jotka olisivat muuten salaisia. Kaikki faktat tulee kuitenkin varmentaa useammasta eri lähteestä; joko avoimista lähteistä tai haastatteluiden kautta. Muutoin ei voida puhua oikeasta tutkimuksesta. (What is investigative journalism 2010, 1-5, hakupäivä 1.3.2013.)

Kun juttu on valmis, ei kannata täysin unohtaa haastateltavia ja muita tiedonlähteitä. Hunter ja Hanson (2011, 50) korostavat, että mikäli toimittaja unohtaa haastateltavat täysin, he saattavat pitää häntä jopa petturina. He suosittelevat pitämään lähteisiin yhteyttä ja näin rakentamaan lähteiden verkostoa tulevaisuuden tutkivia juttuja ajatellen.

”Tutkiville journalisteille on hyvin tyypillistä, että luovat suuren verkoston, viranomaisiin, poliisiin, yritykseen tai muihin tällönsiin. Saattaa olla sadankin hengen verkosto, jonka tutkiva journalisti tietoisesti luo ja jota pitää yllä.” Timo-Erkki Heino. (Heino 31.1.2012, haastattelu.)

4 TUTKITTU JUTTU

4.1 Tutkimuksen aloittaminen

Kemi-Tornio alueen kaupunkilehti Lounais-Lappi uutisoi ensi kerran joulukuussa 2009, kuinka Kemin Vanhainkotisäätiön eli Elsalan työntekijät ovat henkisesti uupuneita ja irtisanomispolitiikassa on ollut laittomia piirteitä. Sairaslomia oli paljon, ja erinäiset säästöt huononsivat jo Kemin Vanhainkotisäätiön asukkaidenkin oloja. (Nousiainen 2009.)

Tammikuussa 2010 tilanne jatkui. Aiemmin Kemin Vanhainkotisäätiön hallituksen jäsenen ei omien sanojensa mukaan tiennyt henkilöstön ongelmista. Kyseinen kunnanvaltuutettunakin toimiva jäsen joutui tammikuussa myöntämään Lounais-Lapille, että tieto kyllä oli. Hän ei vain sitä muistanut edellisen haastattelun aikaan. (Nousiainen 2010.)

Näiden kahden laajan lehtijutun lisäksi Elsalan tilanteesta käytiin keskustelua lehden sivuilla vielä maaliskuussakin, kun kaksi kaupunginvaltuutettua ja Lounais-Lapin päätoimittaja Tiina Nousiainen kävivät kolumnien kautta keskustelua asiasta (Hyötylä 2010; Jankkila 2010; Nousiainen 2010). Juttusarjan ansioista Elsalan hallitus vaihtui, samoin osa työntekijöistä. Jutun myötä vanhusien ja heidän hoitohenkilöstön olot parantivat.

”Elsalan tarina päättyy”-jutun (Liite 1) kohdalla nimettömänä pysyvä lähde otti Lounais-Lappiin yhteyttä ja vinkannut, että talon sisällä saattaisi taas olla jotain kummallista tekeillä.

Sain päätoimittajalta pienen katsauksen aiempiin tapahtumiin, mutta nykyisestä tilanteesta tiesimme vain, että ”kummia tapahtuu”. Tämän jälkeen siirryin tutkivan journalistin tärkeimmän työkalun, eli hypoteesin käyttöön (ks. Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 13).

Hypoteesini oli, että Kemin Vanhainkotisäätiön vanhat ongelmat olivat palanneet. Eli henkilökemioiden takia toiminnanjohtaja on lomautettu ja säästöjä tehdään. Tarvittiinko säästöjä vai ei, oli toinen kysymys. Oletin myös, että Kemin Vanhainkotisäätiö on tutkinnan alla toimistaan. Kenties hoitajia ei ollut tarpeeksi.

Säätiössä tapahtunutta

Kesä 2009

- Hallitus totesi 2009 laiminlyöneensä toiminnanjohtaja Elsa Keräsen vuosilomapäiväseurannan, ja asian lailliseksi saattamiseksi velvoittaa toiminnanjohtajan pitämään kaikki kertyneet 76 vuosilomapäiväänsä vuoden 2009 loppuun mennessä.
- Hallitus päättää perustaa uuden toimistonhoitajan viran. Heinäkuun lopussa toimistonhoitajana aloittaa Jaana Ilmasti.
- Ilmasti kertoo katsoneensa missä asioissa talossa oli totuttu poikkeamaan TES:n käytännöistä ja järjestelee talon käytäntöjä uusiksi. Toiminnot ahdistavat osaa työntekijöistä, osa voi hyvin.

Syksy 2009

- Lokakuussa työntekijöiden luottamusmies Oili Laukkanen ottaa yhteyttä SuPer-liittoon.
- Liitto ottaa yhteyttä Ilmastiin ja selvittelee tilannetta.
- Lokakuussa myös JHL kutsuu Kemin vanhainkotisäätiön hallituksen koolle keskustelemaan syntyneestä tilanteesta.
- Palaverin jälkeen työntekijät tekevät tutkintapyyntöä Pohjois-Suomen työsuojelupiirille (vuonna 2010 Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojeluvastuualue).
- Joulukuussa SuPerin edustaja saapuu selvittämään tilannetta Kemiin. Koolla useita eri tahoja.
- Joulukuussa vanhainkotisäätiön hallituksen edustaja Pirjo Saastamoinen eroaa hallituksesta, koska ei enää luota sen toimintaan.
- Lääninhallitus ja Kemin sosiaali- ja terveystoimenjohtaja tekevät tarkastuskäynnin säätiöön. Laiminlyöntejä henkilöstömäärän ja asukkaiden turvallisuuden osalta ei havaittu.

Vuosi 2010

- 12. tammikuuta Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojeluvastuualueen tarkastajat Lasse Kytömäki ja Marja Vaarala tekevät Vanhainkotisäätiön tarkastuskäynnin. Työsuojelutarkastajat havaitsivat talossa ongelmia sekä vaativat lisää selvityksiä ja asiakirjoja nähtäväksi 5.2. mennessä sekä antavat kaksi kehotusta, joihin hallituksen on vastattavat 26.2. mennessä.
- 14. tammikuuta säätiön hallitus kokoontuu kahville työntekijöiden kanssa. Talon 32 työntekijästä paikalla on 20.
- Maaliskuussa 2010 työsuojelutarkastajat tekevät Vanhainkotisäätiöön uuden tarkastuskäynnin.

Kuva 1. Lounais-Lappi onnistui tarttumaan Kemin Vanhainkotisäätiön henkilöstöongelmiin ja seurasi tilannetta tarkkaan. (Nousiainen 2010.)

4.2 Tutkiminen

Tutkivassa journalismissa suositaan tutkimuksen aluksi menetelmiä, joista ei voi niin sanotusti jäädä kiinni. Kukaan ei siis tiedä, että journalisti tutkii aihetta. (Hunter & Sengers & Thordsen 2011, 21.) On järkevämpää kasata kaikki tarvittava tieto ikään kuin salassa, jotta voi tämän jälkeen kohdata haastateltavat täysin valmistautuneena.

Tällaisia avoimia lähteitä löytyy monia. Itse suuntasin ensimmäisenä Lounais-Lapin vanhojen juttujen kimppuun. Kun olin taustoitukseksi selannut nämä läpi, siirryin selvittämään yrityksen tilannetta. Tutkin esimerkiksi sitä, mitä tilastokeskuksen yritysrekisteri sanoo Kemin Vanhainkötisäätiöstä.

Lisäksi tiesin, että Kemin kaupunki ostaa Kemin Vanhainkötisäätiöltä palveluita. Pöytäkirjojen kautta selvitin, minkälainen sopimus heillä oli tällä hetkellä. Pöytäkirjojen selaaminen ei kuitenkaan onnistunut odotetusti. On monia eri lautakuntia sekä lisäksi hallituksen ja valtuuston pöytäkirjat. Ensimmäisillä tutkimusetsinnälläni en esimerkiksi löytänyt Kemin sosiaali- ja terveyslautakunnan pöytäkirjaa, jossa kävi ilmi, että Kemin Vanhainkötisäätiö ehdotti Kemin Vanhainkötisäätiön toiminnan siirtämistä Kemin kaupungille. Tämä pöytäkirja löytyi vasta myöhemmin.

Ymmärtääkseni paremmin alaa, soitin myös Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPeriin ja tiedustelin, mikä tilanne yleisesti on yksityisten vanhuspalveluiden piirissä. Samalla sain selville, kuka valvoo yksityistä hoitopuolta. Seuraavaksi soitin Lapin aluehallintovirastoon kuullakseni, mikä tilanne Meri-Lapin alueella on. Tätä kautta selvisi nopeasti, ettei säätiön sisällä näyttänyt tapahtuvan mitään suurempaa tutkimisen arvoista. Aina-kaan henkilökunnan tai asiakkaiden hyvinvoinnin saralla.

Journalistin ohjeet sisältävät pykälän, jonka mukaan toimittajan tulisi aina ilmoittaa oma ammattinsa ja tiedot tulee pyrkiä hankkimaan avoimesti (Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 4.1.2013). Päätoimittajankin kanssa aiheestani juttellessa kuulin muistutuksen samasta aiheesta. Tietysti, jos tämä avoin tapa ei toimi, tulee sen ilmetä jutussa.

Esittäydyin taustahaastatteluita ja -tietoja soittaessani aina Lounais-Lapin toimittajana. En kuitenkaan toiminut täysin avoimesti, sillä en kertonut, mistä olen juttua tekemässä. Kysyttäessä kerroin tarvitsevani taustatietoa vanhusten hoivapalveluihin liittyen. Mie-

lestäni esittäydyin jopa avoimemmin kortein, mitä tilanne olisi vaatinut. Esimerkiksi yritysrekisterin tiedot tai Meri-Lapin alueen vanhusten yksityisten palveluyksiköiden tämänhetkinen tilanne ovat julkista tietoa, jotka soittaessaan pitäisi kenen tahansa saada.

”9. Työtä tehdessään journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammattinsa. Tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muutoin selvittää, journalisti voi tehdä haastatteluja ja hankkia tietoja myös tavallisuudesta poikkeavilla keinoilla.” (Suomen Journalistiliitto 2011, hakupäivä 4.1.2013.)

Pidin tärkeimpänä lähteenäni yksittäistä säätion työntekijää, joka olisi kertonut oman näkemyksensä talon sisällä tapahtuvista omituisuuksista. Tämä oli virhe.

Tutkivan journalistin tulee käyttää niin sanottuja avoimia lähteitä mahdollisimman paljon. Tämä tarkoittaa sitä, että avointen lähteiden avulla etsitään salaisuus; niin sanotusti päätellään, mikä se on, sen sijaan, että etsittäisiin henkilöitä tai tahoja, jotka lupaavat kertoa salaisuutensa tai mahdollistaa pääsyn salaisuuksien äärelle. (Hunter 2011, 31.)

Kuten Hunter (2011, 31) ohjeistaa, tutkivan journalistin tulee aloittaa muutamista vihjeistä, tehdä hypoteesi faktoista, joita ei vielä tiedä varmasti, ja alkaa etsiä vahvistusta hypoteesilleen avoimien lähteiden avulla. Vasta viimeisenä tutkiva journalisti siirtyy haastatteluihin, joilla täydentää avoimien lähteiden avulla saamansa tiedot. (Ks. kaavio 2.)

Tässä en onnistunut. Luotin liikaa yhden tahon tietoihin. Ajattelin, että taho kertoo minulle kaiken oleellisen ja että tämän lisäksi minun pitäisi vain kerätä hieman faktaa tukemaan henkilön kertomia asioita. Sorruin näkemään tutkivan journalismin sellaisena, miten se esitetään aihetta käsittelevissä elokuvissa.

Hunterin (2011, 20) ohjeistuksen mukaan ensimmäisistä faktoista tai vihjeistä luodaan hypoteesi. Tähän asti toimin oikein. Tiesin, että Elsalassa ei kaikki toimi kuten pitäisi. Hypoteesini oli, että vanhat ongelmat ovat osaltaan palanneet ja että se vaikuttaa henkilökunnan, ehkä jopa asukkaiden hyvinvointiin.

Tämän jälkeen lähdin etsimään vahvistusta hypoteesilleni, kuten tutkivan journalistin tulisikin tehdä. Mutta keräsin vain pieniä tiedon murusia sieltä täältä enkä saanut luotua niistä kokonaisuutta. Minulta puuttui haastattelu, jonka oletin täyttävän aukot. Ja tämä oli suurin virheeni.

Kun haastattelua ei koskaan tullut, jouduin miettimään hypoteesini ja toimintatapani uusiksi, aloittamaan pöytäkirjojen kaivelun alusta ja selvittämään lakijuridiikkaa.

Kuten monille tutkiville journalisteille käy, minunkin hypoteesin osa-alueet muuttuivat jatkuvasti. Laiton lomautuksen jälkeinen toiminta toimii tästä hyvänä esimerkkinä: Ensin ajattelin, että toiminnanjohtajan lomautus oli laiton, kun hallitus toimi talkoovoimin sijaisena. Mutta yksi puhelu Patentti- ja rekisterihallituksen säätiölakimiehelle selvensi, että kyseinen toiminta on aivan sallittua.

Monien hypoteesien ja hypoteesin osa-alueiden muutosten jälkeen löysin tutkimusten keskeltä kärkeni, eli jutun lähtökohdan: Elsalan toiminta halutaan muuttaa Kemin kaupungin toiminnaksi vuokraamalla tilat ja kalusto kaupungin käyttöön. Faktat ja taustatiedot olivat pöydällä. Tarkistin vielä viime hetken tiedot pöytäkirjoista ja aloin soittaa haastatteluja.

Koska mukana oli monta tahoja, oli haastattelukierros hyvin kattava. Siihen kuului niin Elsalan kuin kaupunginkin edustajia. Osalle jouduin soittamaan kahteenkin kertaan, kun toiset haastateltavat antoivat uutta tietoa, josta halusin myös muiden mielipiteen. Ja kuten kaikessa journalismissa, tässäkin jutussa piti saada mukaan myös se pienen ihmisen näkökulma. Tässä tapauksessa se tarkoitti säätiön työntekijöitä.

Tutkiminen huipentui lopulta haastattelukierrokseen Kemin Vanhainkotiäätiöllä. Haastattelin työntekijöitä ja otin tarvittavat valokuvat.

4.3 Lopullinen teos

Lopullinen juttu, ”Elsalan tarina päättyy”-teos, oli kaikesta taustatyöstään huolimatta hyvin tavallinen uutisjuttu. Lehden pääjuttuna se oli noin 4500 merkkiä eli hieman tavallista pidempi.

Erona perinteiseen uutisjuttuun on se, että ”Elsalan tarina päättyy” sisältää periaatteessa kuusi haastattelua, jotka edustavat laajasti monia eri osapuolia toiminnan siirtymispassa: Kemin Vanhainkotiäätiön johtoportasta haastattelin hallituksen puheenjohtajan ja hallituksen jäsenen, joka toimii myös kaupunginvaltuutettuna. Kemin kaupungin puo-

lelta olin yhteydessä sosiaali- ja terveystoimenjohtajaan sekä sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtajaan. Ja niin sanotun pienen ihmisen puolelta keskustelin Kemin Vanhainkötisäätiön lomautetun toiminnanjohtajan sekä nykyiset työntekijät. Niin sanottu kuudes haastateltava, eli säätiön työntekijät, kattaa kymmenisen haastattelua.

Jutun alussa taustoitin parin vuoden takaisia ongelmia. Uusi asia, oma selvitykseni, alkoi kolmannesta kappaleesta, jossa kerroin toiminnanjohtajan lomautuksesta elokuussa 2011. Tästä siirryin Vanhainkötisäätiön hallituksen puheenjohtajaan, joka kertoi oman näkemyksensä säätiön rahallisesta tilanteesta niin lomautukseen kuin toiminnan kaupungille siirtoon liittyen.

Säätiön hallitus oli ehdottanut toiminnan siirtoa jo vuonna 2011, ennen toiminnanjohtajan lomautusta. Kaupunki ei tuolloin huomioinut ehdotusta. Tästä halusin kaupungin sosiaali- ja terveystoimenjohtajan perustelut. Siirtopyyntö oli alunperin osoitettu hänelle.

Vanhainkötisäätiön hallituksen jäsenen ja kaupunginvaltuutetun kautta viittasin jutussani jälleen aiempiin tapahtumiin. Halusin kuitenkin pääasiassa pysyä nykypäivässä. Koska Kemin Vanhainkötisäätiön siirtyminen Kemin kaupungin toiminnaksi liittyi vahvasti kaupungin muihin perusterveydenhuollon uudistuksiin, otin juttuun mukaan myös Kemin sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtajan haastattelun. Hänen kauttaan siirryin lopulta Vanhainkötisäätiön työntekijöihin, jotka odottivat työnantajan muutosta iloisin mielin.

Normaalisti juttu aloitetaan niin sanotulla taviksella, eli sillä paikkakunnan tavallisella asukkaalla, joka kertoo pienen ihmisen subjektiivisen näkemyksen käsitellystä asiasta. Mutta koska aiheeni käsitteli laajasti monen tahon näkemyksiä ja viittasi lisäksi aiemmin uutisoituihin asioihin, vaihdoin käytännön syistä järjestystä. Nyt juttu koosti tarinan, joka soljui loogisesti läpi sivun.

Juttuun oli tarkoitus tulla päätoimittajan minulta tilaama kaavio (Liite 2), joka selventäisi Elsalan tapahtumia viimeisten parin vuoden ajalta. Tämä kaavio ei kuitenkaan mahtunut lopulliselle, taitetulle sivulle.

Pääuutisasemastaan ja tutkivuudestaan huolimatta juttu myös päättyi positiivisesti. Tarina kulki vaikeuksien kautta pelastukseen, Säätiön rahaongelmista kaupungin palvelujen parantamiseen.

5 TUTKITUN JUTUN ANALYYSI

Hiilamo (Hiilamo & Kuutti 1997) katsoo, että tutkivan journalismin tulisi olla yksi journalismin työkaluista itsessään, jolloin kaikki journalistit voisivat hyödyntää sitä työssään. Uskon, että tutkiva journalismi onkin juuri tätä. Itse tutkivat journalistit kuten muukin media tutkivine yhdistyksineen ovat vain nostaneet tämän työmenetelmän omaksi journalismin osa-alueekseen.

Tutkivan journalismin avulla toimittaja pystyy syventymään ja perehtymään aiheeseensa niin, että saa hahmotettua pienenkin asian suuremmassa kontekstissa, ja toisin päin. Läheskään kaikki tieto ei loppujen lopuksi tule juttuun itseensä, mutta se auttaa toimittajaa ymmärtävään niin sanotun kokonaisuuden jutun taustalla.

Pääsyy siihen, miksi tutkiva journalismi nähdään usein journalismin osa-alueena, johtuu siitä, että tarkastellaan ainoastaan lopputulosta. Onko journalistinen teos tutkiva, esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävä, kuten Kuutti (1995) painottaa.

Hunter (2011) ja muut UNESCON julkaisun tutkivat journalistit näkevät tutkivuuden pitkälti samalta kantilta. He kuitenkin erottavat tutkivan journalistin tavallisesta uutisjournalistista työmäärän perusteella. Hunter, Hanson ja Thordsen käyttävät esimerkkinä yhtä tutkivan journalismin kuuluisinta paljastusta, Anne-Marie Casteretin ”Contaminated Blood Affair”-juttua, jonka tekoon Casteretilta meni neljä vuotta. Hunter, Hanson ja Thordsen (2011, 20) korostavat, että mikäli toimittajaa ei kiinnosta niin sanotusti tuhлата näin paljoa aikaa yhteen juttuun, voi hän toki toimia journalistina, mutta ei kannata ryhtyä tutkivaksi toimittajaksi.

Yhteiskunnallisesti merkittävän jutun kaivelu vaatii nimenomaan tutkivan journalismin menetelmiä, kuten arkistojen kaivelua tai tilastotiedettä, joita molempia esimerkiksi Timo-Erkki Heino (2010, hakupäivä 8.1.2013) systemaattisesti hyödyntää.

Myös oma tutkiva juttuni vaati arkistoihin syventymistä. Pöytäkirja toisensa jälkeen täytyi kahlata läpi, Kemin Vanhainkotisäätiön hallintorakenne henkilöineen täytyi selvittää ja kommentteja tilanteesta tarvittiin ihmisiltä, jotka eivät välttämättä asiasta halunneet puhua. Piti tietää taustat, jotta osasi kysyä oikeat kysymykset.

Onko ”Elsalan tarina päättyy” kuitenkin tutkivan journalismin juttu?

Kuka, mitä, missä, milloin ja miksi ovat kysymyksiä, joita käytetään journalismissa jutun lajityypistä riippumatta. Tutkivassa journalismissa ne kuitenkin määritellään eri tavoin. (Hunter & Hanson 2011, 8.) Kyseisiä kysymyksiä tarkastellessa ”Elsalan tarina päättyy” tasapainottelee tavallisen uutisjournalismin ja tutkivan journalismin välimaastossa.

”Kuka” ei ole vain nimi ja titteli. Se on myös persoona luonteenpiirteinen ja ominaisuuksineen. (Hunter & Hanson 2011, 8.) Elsalan tapauksessa persoonat jäävät kokonaan pois jutusta. On vain asiantuntijoita: nimiä, titteleitä ja mielipiteitä. En kuvaa ihmisten ilmeitä tai eleitä. Kerron vain, mitä he sanovat. Tarina katoaa, vaikka välillä haastattelupätkissäkin palataan menneeseen ja jopa pohditaan, mitä olisi voitu tehdä toisin. ”Kuka” pysyy siis ennen kaikkea päivittäisjournalismina.

”Mitä” ei ole vain tapahtuma vaan ilmiö syy-seuraussuhteinen. (Hunter & Hanson 2011, 8.) ”Elsalan tarina päättyy” olisi ehkä merkkimäärän niin salliessa voinut täyttää kattavammin tutkivan journalismin ehtoja. Olisin voinut ottaa mukaan laajemmin kolmannen sektorin katoamisen raa'an kilpailutuksen myötä. Nyt se mainitaan vain yhdessä kommentissa. Toisaalta jutussa oli mukana asiaa Elsalan aiemmista tapahtumista, ja siinä mainitaan myös rahahuolista. ”Mitä” ei siis ole kattavasti tutkivan journalismin ilmiö mutta vielä vähemmän se on päivittäisjournalismia pelkkine faktoineen. Listaan tämän osa-alueen enemmän tutkivan journalismin puolelle.

”Missä” merkitsee muutakin kuin sijaintia. Se on ympäristö, jossa tarina muuttuu todeksi. (Hunter & Hanson 2011, 8.) Tässä kohtaa en usko, että loin tarpeeksi ympäristöä. Faktat jyräsivät tämän kysymyksen yli täysin. En kuvaa käyntiäni Kemin Vanhainkotiäitiön tiloissa. En kuvaa, minkälaisia talon asukkaat ovat ja miten henkilöstö suhtautuu minuun sekä kysymyksiini. Otan vain kuvat ja kerron työntekijöiden näkemykset. Tässä pysytään vahvasti uutisjournalismin puolella.

”Elsalan tarina päättyy”-jutussa korostuu eniten tarina. Se, millä saadaan parhaiten koutettua lukija. Se kiehtoo ja imee lukijan mukaansa (Kotilainen 2003, 20). Tarinan voidaan katsoa myös olevan se seikka, joka tekee jutustani enemmän tutkivaa journalismia kuin uutisjournalismia. Tutkivassa journalismissahan kysymys ”milloin” ei tarkoita ainoastaan kyseisen uutisen tapahtuma-ajankohtaa vaan myös tarinaa.

”Miksi” tarkoittaa tässä tutkivassa journalismissa kysymystä ”miten” (Hunter & Hanson 2011, 8). Tältä osin juttuni ei asetu selvästi niin tutkivan journalismin kuin päivittäisjournalisminkaan kategoriaan. Toisaalta se kertoo asiantuntijoiden kautta, miksi Elsalan toiminta siirtyy Kemin kaupungille. Toisaalta se palaa vuosienkin taakse pohtimaan, miten tähän tilanteeseen ollaan tultu ja olisiko jotkin ongelmat voitu välttää.

Jako menee juttuni osalta tasan. Näyttäisi siis siltä, että tein jutun, joka on ulkoasultaan sekä tutkivaa journalismia että päivittäisjournalismia. Mutta mikä on mielestäni tärkeintä, käytin siihen tutkivan journalismin työmenetelmiä. Juttu on eritoten Kuutin korostamaa toimituksen omaa tutkimusta (Kuutti 2006, 238; Kuutti 2002, 24). Se on myös paikallisesti merkittävä uutinen, joka uutisoitiin muissakin paikallisissa medioissa.

Aiheen muun paikallisen uutisoinnin kautta näkyy tutkivan journalismin selkeä ero päivittäisjournalismin keinoihin. Pohjolan Sanomat uutisoi 13.11.2012 samasta aiheesta (ks. Kuva 2). Juttu oli pieni ja kirjoitettu vain valtuustosta saaduilla tiedoilla. Se oli klassinen tiedotteesta muokattu uutinen. Tutkivan journalismin menetelmillä minä puolestani koostin samasta aiheesta laajan jutun, tarinan, jossa kuultiin kattavasti kaikkia asianomaisia.

Vanhainkotisäätiön toiminta kaupungille

Sopimus: Vuodenvaihteessa kaikki asukkaat ja työntekijät siirtyvät Kemin kaupungin kirjoin.

Martti Vuolukka

Kemin vanhainkotisäätiön toiminta siirtyy ensi vuoden alussa kaupungin hoidettavaksi. Järjestely on osa kaupungin ikäihmisten palvelujen kehittämisohjelmaa.

Kaupunginhallitus hyväksyi siirtoa koskevat sopimukset maanantaina ja lähetti ne valtuuston vahvistettavaksi.

Vanhainkotisäätiön vanhustentalossa on tällä hetkellä 52 asukasta ja heistä jo nyt runsaat 30 on kaupungin ostopalvelupaikoilla. Vuodenvaihteessa kaikkien asukkaiden hoitosopimukset siirtyvät kaupungin vastattavaksi.

Vanhainkotisäätiön 21 vakituista työntekijää siirtyvät kaupungin palkkalistoille vanhoina työntekijöinä, samoin muutama määräai-

kainen. Vanhustentalon henkilöstön kokonaisvahvuus nostetaan ensi vuoden aikana lopulliseen 31 työntekijään.

Vanhustentalon tilat jäävät vanhainkotisäätiön omistukseen. Kaupunki vuokraa tilat määräaikaisena vuoden 2036 loppuun saakka. Osapuolet ovat kuitenkin tehneet erillisen esisopimuksen, jonka mukaan kaupunki voi vaatia tehtäväksi kiinteistöstä kaupat vuoden 2022 loppuun mennessä.

Toiminnan siirtäminen ja sopimukset edellyttävät valtuuston siunauksen lisäksi raha-automaattiyhdistyksen hyväksynnän. Vanhainkotisäätiö on saanut tilojensa

peruskorjaukseen ja laitehankintoihin raha-automaattiyhdistyksen avustusta.

VALTUUSTO saa hyväksyttäväkseen myös kaupungin ensihoitoyksikön siirtämisen Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin kuntayhtymälle. Uusi terveydenhuoltolaki teki sairaanhoitopiireistä alueitensa ensihoitopalvelun järjestäjän vuoden 2013 alusta lähtien.

Ensihoidon vakainainen henkilöstö, alun toistakymmentä työntekijää, siirtyy kaupungilta sairaanhoitopiirin palvelukseen vanhoina työntekijöinä. Sopimukseen sisältyy viiden vuoden työsuhteturva.

Kuva 2. Maakuntalehti Pohjolan Sanomat uutisoi Kemin Vanhainkotisäätiön toiminnan siirtymisestä kaupungille jo ennen Lounais-Lappia. (Vuolukka 2012.)

6 POHDINTA

Tekniikan kehittyessä tutkivan journalismin piiriin on tullut useita uusia työmenetelmiä. Data- ja online-journalismi ovat nykyisin jo yleisiä tiedonhankinnan välineitä. Enää toimittajien ei tarvitse istua arkistojen kätköissä taskulamppu kädessä. Nyt pöytäkirjat löytyvät internetistä, Google vinkkaa lisää uusia lähteitä ja tilastot on helppo hahmottaa taulukko-ohjelmien avulla.

”Tutkivan journalismin menetelmät voivat olla melkein mitä vain perushaastatteluista massiivisen datan käsittelyyn. Olen käyttänyt haastatteluja, kunnan pöytäkirjoja, on line -tutkimuksen metodeja, whois, gbing.org, waybackmachine, googlen kuvahaku ja tarkennettu haku, twitter-hakuja ja niin edelleen.” Paula Sallinen (Sallinen 18.9.2012, sähköpostiviesti.)

Tutkiva journalismi voi myös näyttää kyntensä, mikäli uusi, niin sanotun hitaamman journalismin palvelu ottaa tuulta alleen. Long Play -verkkojulkaisu alkaa vuoden 2013 aikana tuottaa tutkivaa journalismia sekä pitkiä reportaaseja. (Koppinen 2013, hakupäivä 3.1.2013.) Internet on siis tulevaisuuden julkaisukanava. Etenkin tutkivalle journalismille, joka tuntuu hiljalleen katoavan sanomalehtien sivuilta.

Katoaminen johtuu tutkivan journalismin suurimmasta heikkoudesta: se vaatii paljon resursseja. Suurin osa uutis- ja lehtitaloista on panostanut eniten määrään laadun sijaan. Laatu vaatii korkeasti koulutettua hallintoa, jatkuvaa kouluttautumista, täydellistä yhteistyötä, realistista budjetointia sekä ennen kaikkea aikaa. (Fouda 2011, 5.)

Määrä korvaa laadun -tyyppinen ajattelu on pitkälti lähtöisin mediatalojen yt-neuvotteluista. Säästötavoitteet ovat vaikuttaneet työhön käytettävään aikaan (Tutkiva.fi 2012, hakupäivä 4.1.2013). Kun työntekijöitä on aina vain vähemmän, ei toimittaja saa tutkivalle jutulleen juuri lainkaan aikaa. Tutkivan journalismin yhdistys ry:n teettämän kyselyn mukaan usea toimittaja katsoo johtoportaan vaativan, että tutkiva juttu syntyisi muiden töiden ohessa. Moni vastaaja kertoi käyttävänsä myös vapaa-aikaansa juttuihinsa. (Tutkiva.fi 2012, hakupäivä 4.1.2013.)

Yhtenä syynä voidaan nähdä myös lukijoiden mieltymykset. Esimerkiksi palkittu tutkiva journalisti, Thomas Maier, näkee näin. Hänen mukaansa suurin tutkivan journalismin uhka on yleisön välinpitämättömyys. Toimittajat, jotka ovat omistautuneet etsimään totuus pohjaista tietoa, ovat paras vastalääke viihteen pinnallisille myönnytyksille. Tut-

kiva journalismi voi auttaa ihmisiä ymmärtämään, mikä heidän elämässään on todella tärkeää. (Maier 2013, hakupäivä 4.3.2013)

Toimitusten olisi aika määrittää tutkiva journalismi uusiksi. Näyttää siltä, että näin on pikkuhiljaa tapahtumassa. Perinteisesti tutkiva journalismi on kytkeytynyt erityisesti talouteen ja politiikkaan. Tutkivan journalismin yhdistyksen tekemän selvityksen mukaan kuitenkin eniten tutkivia juttuja tehdään nykyisin sosiaali- ja terveysalalta. Kyselyn perusteella vasta seuraavina tulivat tutut ja turvalliset politiikka sekä talous. (Tutkiva.fi 2012, hakupäivä 4.1.2013.) ”Elsalan tarina päättyy”-juttu istuu kyselyn tuloksiin täydellisesti. Vaikkei juttua perinteisin määrein täysin voida laskea tutkivan journalismin piiriin.

Laskettiinpa tutkiva journalismi sitten journalismin osa-alueeksi tai sen työmenetelmäksi, se kohtaa edelleen saman haasteen: resurssit. ”Elsalan tarina päättyy”-jutusta sain toimittajana saman korvauksen kuin olisin saanut, jos olisin tehnyt tavallisen uutisjutun aiheesta. Toisin sanoen perinteistä uutisjuttua tehdessä olisin käyttänyt työhön kymmenen kertaa vähemmän aikaa ja saanut saman korvauksen.

Freelancerina en toista kertaa lähtisi tekemään yhtä työlästä ja aikaa vaativaa projektia, ainakaan samalla korvauksella. Kuukausipalkkalaisena taas tarttuisin mielelläni tällaiseen haasteeseen, sillä tutkiva journalismi menetelmänä pakottaa irrottautumaan perinteisistä tavoista toimia. Tämän irrottautumisen ansiosta ”Elsalan tarina päättyy”-juttu on varmasti yksi parhaista journalistisista teoksistani.

Tutkivan journalismin työmenetelmät antoivat myös uutta näkemystä omaan ammatilliseen tekemiseen. Virastoon soittaminen ei tosiaan ole se ainoa vaihtoehto. Tietoa löytyy lukemattomista lähteistä niin, ettei toimittajan tarvitse luottaa vain yhden ihmisen saan. Tavallisesta journalistisesta jutusta tulee paljon mielenkiintoisempi, jos kysyykin haastateltavalta mielipiteen faktaan, itse faktan sijaan.

Arkistoihin uppoutumisessa on kuitenkin omat haasteensa. Mistä tietää, milloin on aika lopettaa? Pahimmassa tapauksessa toimittaja hukkuu tiedon loputtomuuteen, eikä juttu valmistu koskaan tai paisuu mahdottomaksi käsitellä. Lisäksi suunnaton määrä tietoa tuo ongelmia juttua kirjoittaessa: kaiken haluaisi mukaan, mutta juuri mikään ei juttuun oikeasti mahdu.

Itse olisin voinut kirjoittaa ”Elsalan tarina päättyy”-jutusta ainakin puolet pidemmän. Osaksi myös sen takia, että omat henkilökohtaiset mielipiteet olivat jyrätä ammattietii-
kan yli. Oli todella vaikeaa pitää faktat pelkkinä faktoina. Jos lisäisin pienen vihjauksen
kappaleen loppuun? Ei, näin ei toimittaja toimi. Toimittaja, tutkivakin, kertoo tilanteen
sellaisena kuin se on. Vaikka itsellä olisi epäilyksiä aiheesta, ei näitä epäilyksiä kerrota,
ellei joku muu niitä esitä tai aiheesta ole muita todisteita. Oma epäily ei enää jutun kir-
joitusvaiheessa riitä.

Olen käyttänyt tutkivan journalismin menetelmiä entistä enemmän ”Elsalan tarina päät-
tyy”-prosessin jälkeen. Timo-Erkki Heinon (31.1.2012, haastattelu) mukaan tutkiva
journalismi on ”vähän perusteellisempaa journalismia”. Mielestäni kaiken journalismin
tulisi olla perusteellista, tutkivan journalismin työmenetelmiä hyödyntävää.

Mutta mikäli tutkiva journalismi nähdään kuten esitän, eli vain työmenetelmänä, osa-
aluestatuksen sijaan, ei tutkivia journalisteja voitaisi palkita. Tällöin tutkiva journalismi
liittyisi enää itse työskentelyprosessiin eikä journalistiseen lopputulokseen. Lukija ei
voisi tietää, mitä menetelmiä toimittaja on käyttänyt juttuunsa. Laajan ja laadukkaan
jutun voi joissain tapauksissa saada aikaan ilman tutkivia menetelmiäkin. Samalla tutki-
van journalismin arvostus vähenisi, eikä sen harjoittamista enää kannatettaisi.

Mikäli näin kävisi, ei tutkivan journalismin yhdistystäkään juuri tarvittaisi. Näin ei jäisi
ketään tai mitään tahoja, joka puhuisi tutkivuuden ja journalismin laadun puolesta. Tut-
kivuus on muutenkin hiipunut suomalaisessa lehdistössä, ja jos Lumilapioita ei jaettaisi
ja tutkivaa yhdistystä ei olisi, tilanne olisi varmasti vieläkin huonompi.

LÄHTEET

- Aro, Jessika 2012. Vain joka neljäs luottaa toimittajaan. *Journalisti* 23.8.2012, 4–5.
- Arolainen, Teuvo 2008. Tutkivan journalismin vuosikymmen. Tutkiva journalismin yhdistys ry. Hakupäivä 13.12.2012.
<<http://www.tutkiva.fi/content/tutkivan-journalismin-vuosikymmen>>
- Fouda, Yosri 2011. Preface. Teoksessa Hunter, Mark Lee *Story-Based Inquiry: A manual for investigative journalists*. UNESCO.
- Gaines, William C. 2008. *Investigative journalism: prove strategies for reporting the story*. Washington, D.C.: A Division of Congressional Quarterly Ink., 6.
- Hanson, Nils 2011. Grävandets ABC. Hakupäivä 11.3.2013.
<http://www.svt.se/ug/omug/20110812091838/gravandets_abc_-_en_introduktion>
- Heino, Timo-Erkki 2011. MOT: Verovapaa vyöhyke. Hakupäivä 8.1.2013.
<<http://blogit.yle.fi/mot/mot-verovapaa-vyohyke>>
- Heino, Timo-Erkki, toimittaja. Haastattelu 31.1.2012.
- Heino, Timo-Erkki 2010. MOT: Verovapaa vyöhyke. Hakupäivä 8.1.2013.
<http://www.yle.fi/elavaarkisto/suurituloisten_verovapaa_vyohyke_50762.html#media=50765>
- Hiilamo, Heikki & Kuutti, Heikki 1997. *Kymmenen erää tutkivasta journalismista*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Hunter, Mark Lee 2011. *Story Based Inquiry: A manual for investigative journalists*. UNESCO.
<<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>>
- Hunter, Mark Lee 2011 & Hanson, Nils 2011. What is investigative journalism?. Teoksessa Hunter, Mark Lee *Story Based Inquiry: A manual for investigative journalists*. UNESCO.
<<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>>
- Hunter, Mark Lee & Sengers, Luuk & Thordsen, Pia 2011. Using hypotheses: The core of investigative method. Teoksessa Hunter, Mark Lee *Story Based Inquiry: A manual for investigative journalists*. UNESCO.
<<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>>
- Huovila, Tapani 2004. Toimittaja – tiedon ja etsijä ja vaikuttaja. *WSOY*, 99–125.
- Hyötylä, Pirita 2010. Elsalan alasajo?. *Lounais-Lappi* 8.3.2010.
- Jankkila, Virpi 2010. Vastine. *Lounais-Lappi* 11.3.2010.
- JSN 2008. Langettava 3811/SL/07. Hakupäivä 6.3.2013.
<<http://www.jsn.fi/sisalto/38811-sl-07/?search=jokela>>
- JNS 2008. Langettava 3657/SL/06. Hakupäivä 6.3.2013.
<<http://www.jsn.fi/sisalto/3657-sl-06/?search=jokela>>
- Kantola, Anu & Mörä, Tuomo 1998. Journalismia! Journalismi?. Porvoo, Helsinki, Järva: WSOY, 175–210.
- Korppinen, Mari 2013. Nimekkäät suomalaistoimittajat perustivat pitkien juttujen palvelun. Hakupäivä 3.1.2013.
<<http://www.hs.fi/kulttuuri/Nimekk%C3%A4%C3%A5t+suomalaistoimittajat+perustivat+pitkien+juttujen+palvelun/a1305632916095>>
- Kotilainen, Lauri 2003. Parempi lehtijuttu. *Jyväskylä: (infor)*, 21.
- Kuutti, Heikki 1995. *Tutkiva journalismi. Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 54.
- Kuutti, Heikki 1998. Tärkeä ja torjuttu tutkiva journalismi. Teoksessa Perko, Touko & Salokangas, Raimo (toim.) *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 114–115.
- Levikki 2013. Wikipedia, avoin tietosanakirja. Hakupäivä 15.1.2013. Laakso, Sauli &
<<http://fi.wikipedia.org/wiki/Levikki>>
- Levikkitarkastus Oy 2011. Levikkihakku. Hakupäivä 28.1.2013. Levikki 2013.
<<http://www.levikkitarkastus.fi>>

- LUUPPI. Tutkivan historiaa. Luuppi – Tutkivan journalismin portaali. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Hakupäivä 27.1.2013.
<<http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/tutkiva/index.shtml>>
- Maier, Thomas 2013. Is public indifference the biggest threat to investigative reporting?. The International Consortium of Investigative Journalists. Hakupäivä 4.3.2013.
<<http://www.icij.org/blog/2013/01/public-indifference-biggest-threat-investigative-reporting>>
- Nousiainen, Tiina 2009. Hyvinvointi huojuu. Lounais-Lappi 14.12.2009.
- Nousiainen, Tiina 2010. Hämmästelylle loppu. Lounais-Lappi 18.1.2010, 2.
- Nousiainen, Tiina 2010. Vielä kerran vanhainkotisäätiö. Lounais-Lappi 18.3.2010, 2.
- Nousiainen, Tiina, päätoimittaja. VS: Opinnäytetyö tutkivasta journalismista sanomalehdissä. Sähköpostiviesti jattah@hotmail.com 11.10.2012.
- Peltokangas, Heikki, uutispäällikkö. VI: Opinnäytetyö tutkivasta journalismista. Sähköpostiviesti jattah@hotmail.com 23.10.2012.
- Pentikäinen, Mikael, päätoimittaja. VS: opinnäytetyö tutkivasta journalismista suomalaisissa sanomalehdissä. Sähköpostiviesti jattah@hotmail.com 26.10.2012.
- The Pew research center 2007. Views of Press Values and Performance: 1985–2007. Hakupäivä 15.1.2013.
<<http://people-press.org/http://people-press.org/files/legacy-pdf/348.pdf>>
- Pohjola, Johanna 2012. Perhe petti. Hakupäivä 3.2.2013.
<<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2012/21/artikkelit/perhe-petti>>
- Porttinen, Katri 2011. Palkittu: SLL palkitsi Neidonmetsästäjät. Hakupäivä 8.1.2013.
<<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2011/10/artikkelit/palkittu-sll-palkitsi-neidonmets>>
- Presidentin miehet 1976. Elokuva. Ohjaus: Alan J. Pakula. Tuotanto: Warner Bros. Pictures & Wildwood Enterprise.
- Puupponen, Aki, toimittaja. Vs: Kysymys opinnäytetyöstäsi. Sähköpostiviesti jattah@hotmail.com 18.10.2012.
- Sallinen, Paula 2010. Neidonmetsästäjät. Sunnuntaisuomalainen 18.7.2010, 11.
- Sallinen, Paula 2012, toimittaja. Re: Opinnäytetyö tutkivasta journalismista. Sähköpostiviesti jattah@hotmail.com 18.9.2012.
- Salokangas, Raimo 1998. Epätyypillistä toimintaa?. Teoksessa Perko, Touko & Salokangas, Raimo (toim.) Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 54–55.
- Silvennoinen, Martti & Santavuori, Usko 1950. Radio tekee murron. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/radio_tekee_murron_9941.html#media=9942>
- Suomen Journalistiliitto 2011. Journalistin ohjeet 2011. Hakupäivä 4.1.2013.
<<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohjeet>>
- Tutkiva.fi 2012. Mediatyhtiöiden säästöt kurittavat tutkivaa journalismia. Hakupäivä 4.1.2013.
<<http://www.tutkiva.fi/content/mediatyhtioiden-saastot-kurittavat-tutkivaa-journalismia>>
- Vuolukka, Martti 2012. Vanhainkotisäätiön toiminta kaupungille. Pohjolan Sanomat 13.11.2012, A10.
- Väliverronen, Esa 2009. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Watergate: The scandal that brought down Richard Nixon. Hakupäivä 21.2.2013.
<<http://watergate.info>>
- What is investigative journalism 2010. Chapter one. What is investigative journalism, 1-5. Hakupäivä 1.3.2013.
<http://sand-kas-ten.org/ijm/Chapter_1.pdf>
- Yle yhtiönä 2013. Yleisradio Oy. Hakupäivä 3.2.2013.
<<http://yle.fi/yleisradio>>

LIITTEET

- Liite 1. Heino, Jatta 2012. Elsalan tarina päättyy. Lounais-Lappi 22.11.2012, 5.
- Liite 2. Heino, Jatta 2012. Kaavio Elsalan tapahtumista 2009–2013.

Elsalan tarina päättyy

Kemin Vanhainkötisäätiön toiminta siirtyy kaupungille

Kemi
Jatta Helmo

Kemin Vanhainkötisäätiö oli pari vuotta sitten tapetilla, kun henkilökemiaongelmat varjostivat säätiön toimintaa.

Viranomaisten valvonnan tilanne saatiin rauhoittumaan ja entisen toiminnanjohtajan Elsa Keränen mukaan vuonna 2011 elettiin aivan tavallista päivärytmiä.

Keränen oli kuitenkin tietoinen säätiön taloudellisista ongelmista. Elokuussa 2011 toiminnanjohtaja lomautettiin. Hallituksen puheenjohtaja Arvi Uusitalon mukaan hallinnosta piti säästää.

Laskusuhdannetta jo pitkään

Uusitalon mukaan alamäki alkoi jo pari vuotta sitten. Kova kilpailutus ja koko kapasiteetin hyödyntämättä jättäminen ajoivat Vanhainkötisäätiön toimintaa alas.

Mikäli toiminnan siirtymisen kaupungille ei olisi onnistunut, olisi se Uusitalon mukaan täytynyt myydä yksityiselle toimijalle.

–Nyt säätiö tulee jatkosakin omistamaan kiinteistön, muttei ole enää toiminnassa mukana. Kaupunki siis vuokraa kiinteistöä Vanhainkötisäätiöltä, selventää Uusitalo.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan pöytäkirjojen mukaan Kemin Vanhainkötisäätiö yritti saada toiminnan siirron aikaan jo vuoden 2012 alusta.

Lautakunta kuitenkin päätti, ettei vuokrasuhde ollut mahdollinen vuoden 2012 talousarvion puitteissa, mutta edellytti neuvottelevia jatkettavan.

–Meillä oli voimassa oleva ostosopimus Vanhainkötisäätiön kanssa, joten emme kiirehtineet vuokraus ehdotuksen kanssa, kertoo Kemin sosiaali- ja terveystoimenjohtaja Liisa Niirinen.

Helmikuussa sosiaali- ja terveyslautakunta kuuli Ni-

Kemin Vanhainkötisäätiön työntekijät näkevät kaupungille siirtymisen isoimpana muutoksena työhistoriansa aikana. Siirtyminen näkyi työssä jo nyt etenkin hoitopaikkojen määrässä. Lyhytaikaisia, intervallipaikkalaisia on tullut enemmän kuin aiemmin.

rasen selonteon Vanhainkötisäätiön taloudellisesta tilanteesta, ja toiminnan siirtoa alettiin valmistella.

Vanhainkötisäätiön hallituksen jäsen ja kaupunginvaltuutettu Jaakko Alamommo ehdotti ensi kerran muutosta jo muutama vuosi sitten.

–Tuolloin ei tilanne ollut kypsä. Nyt viimeisen vuoden-puolentoista aikana tilanne on kirkastunut. Elsala on tunnustusta saanut kiinteistö ja lisäksi kaupungilla on tarve lisätä hoitopaikkoja, pohtii Alamommo.

Alamommo muistaa muutamana vuoden takaiset ongelmat Vanhainkötisäätiön sisällä.

Hän ei lähde kommentoimaan, olisiko kaupungille siirtyminen tuolloin vaikuttanut tilanteeseen.

–Sen tiedän, että kaupungilla on hyvä työilmapiiri. Uskon ja toivon, että nämä uudet muutokset toteutuvat ilman suurempia irtisanomisia.

Kemille hyvä liike

Kemissä akuutin vuodeosastohoidon kysyntää on myös perusterveydenhuollossa.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtaja Aaro Tiilikainen mukaan ei ole kaupungin edun mukaisesti, että Vanhainkötisäätiön tuottamat palvelut loppuisivat. Siksi palveluiden siirto sopii osaksi ikäihmisten kehittämishjelmaa.

Päätös tehtiin Kemin kaupunginvaltuustossa syyskuussa.

mannen sektorin toimijoita tällaisiin tilanteisiin.

–Ei ole ilo katsoa, kuinka kolmannen sektorin osuus pienenee koko ajan, pohtii Tiilikainen.

Kemin kannalta tilanne ei ole huono. Hoitoketjuja voidaan kehittää ja periaatteessa lisäkustannuksia tulee vain noin 20 vuodepaikan verran. Ongelmaksi muodostuneiden siirtoviivepäivien vähentämisellä kustannetaan näitä muutoksia.

–Pitkästä aikaa positiivinen asia Kemin terveydenhuollon ketjussa, toteaa Tiilikainen.

Illoa kohti uutta

Kemin Vanhainkötisäätiön työntekijät odottavat työnantajan vaihdosta positiivisin mielin. Heidän mukaansa nyt loppuu ainainen jännittäminen ostopalveluista, eikä tarvitse miettiä, jatkuuko talon toiminta seuraavana vuonna vai ei.

–Siirto tuo vakautta, joten olemme helpottuneita, kertoo yksi Vanhainkötisäätiön hoitajista.

Tieto muutoksesta on tullut työntekijöille pirstaleisesti. Kesällä on kuultu jo jotain ja virallinen tieto saatiin lokakuussa, kun Kemin kaupunki, säätiön edustaja ja työntekijät pitivät yhteisen palaverin.

Tapaamisessa työntekijöille kerrottiin tulevasta ja luvattiin kaikille vakituksille työntekijöille työn jatkuvuus.

–Toivomme, että määräaikaikaisetkin työntekijät saisivat jatkaa. Osa heistä on ollut säätiöllä töissä vuosia.

Kaupungille siirtyminen näkyi kuitenkin työssä jo nyt. Etenkin hoitopaikkojen määrässä ja laadussa.

Kun vanhus nukkuu pois, tilalle on tullut heti uusi asiakas. Lyhytaikaisia, intervallipaikkalaisia on tullut enemmän kuin aiemmin.

–Jono on pitkä tuolla jossain, kertovat työntekijät, väitteen kaupungin hoitopaikkatilanteeseen.

Tulevaisuudessa hoitajat näkevät lisää vuodepotilaita, jotka tarvitsevat enemmän hoitoa. Tällöin myös työ määrä kasvaa, sillä yksi vuodepotilas tarvitsee kaksi hoitajaa.

–Eiväthän muutokset yhdessä yössä tule. Eikä työkuva sinänsä tule muuttumaan miksikään.

PITKÄSTÄ AIKAA POSITIIVINEN ASIA KEMIN TERVEYDENHUOLLON KETJUSSA.

Aaro Tiilikainen

–Tällä hetkellä tilanne etenee niin, että kaupunki siirtää omia jonossa olevia potilaitaan vapautuneille paikoille. Siirtyminen tapahtuu jo ja tulee vaiheittain jatkumaan.

Tiilikainen ei pidä Vanhainkötisäätiön tilannetta erikoisena. Hänen mukaansa hankintalain edellyttämä tiukka kilpailutus ajaa kol-

